

รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

โครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำดิบ
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

โดย

นายสุรศักดิ์ อินแถลง และคณะ

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

กันยายน 2549

รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1.

โครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน,

ทีมวิจัย

	หัวหน้าโครงการ
1. นายสุรศักดิ์ อินแถลง	เจ้าอาวาสวัดน้ำดิบ
2. พระครูสุนทรสถิตธรรม	นายก อบต.น้ำดิบ
3. นายมงคล หมั่นอกัษ	ผู้ใหญ่บ้านน้ำดิบ หมู่ที่ 6
4. นายประพันธ์ อุ่นโพธิ์	ผู้ใหญ่บ้านน้ำดิบ หมู่ที่ 7
5. นายเกรียงไกร ชายน้อย	ส.อบต.น้ำดิบ
6. นางพัชรินทร์ ปิ่นวารี	ส.อบต.น้ำดิบ
7. นายศักดิ์ชัย อุปนันท์	ส.อบต.น้ำดิบ
8. นายสวนศักดิ์ นันพนัด	ส.อบต.น้ำดิบ
9. นพหน่อแก้ว พรหมปิ่น	ส.อบต.น้ำดิบ
10. นายอุดม ปิ่นวารี	ผช.ผอ.บ. หมู่ที่ 6
11. นายวิมล ผางวารี	ผช.ผอ.บ. หมู่ที่ 6
12. นายพงษ์เสวย ปิ่นวารี	ผช.ผอ.บ. หมู่ที่ 7
13. นายจำรัส กาวารี	ผช.ผอ.บ. หมู่ที่ 7
14. นายฉลองชัย แก้วแดง	ประธานกองทุนหมู่บ้าน
15. นายศิริพงษ์ คำปัญญา	กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
16. นายศรวุฑ หาญขว้าง	กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
17. นางสาวกร พรหมขาว	กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
18. นางบัวคำ ไชยอุปละ	กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
19. นายบุญหลง ธรรมขันแก้ว	มัคคทายกวัดน้ำดิบ
20. นางสุมาลี ต๊ะเสาร์	ชาวบ้านน้ำดิบ
21. นายโสภณ ผางวารี	ชาวบ้านน้ำดิบ
22. นางเพชรา วิทยา	ชาวบ้านน้ำดิบ
23. นายสมาน ชายน้อย	ชาวบ้านน้ำดิบ
24. นายกำจร เมืองสุวรรณ	ชาวบ้านน้ำดิบ
25. นายจอมจันทร์ ชายน้อย	ชาวบ้านน้ำดิบ

26. นายสวิง หาญขว้าง	ชาวบ้านน้ำดิบ
27. นางทองจันทร์ คำปัญญา	ชาวบ้านน้ำดิบ
28. นายเจริญ ปัญญาโกษา	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
29. นายประยูร มัชชะ	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
30. นายสมชาย ไชยแสน	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
31. นายจรัส วงศ์ชมภู	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
32. นายบุญชม น้อยสะปึ่ง	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
33. นายเรืองสิทธิ์ กันสุขะ	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
34. นางสาวรีย์ คำจิณา	อ.3 ระดับ 8 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
35. นางวรรณภา นันทะชัย	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
36. นางนิตยา ถววงระแหง	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
37. นางศรีนวล เชื้อนแก้ว	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดน้ำดิบ
38. นายไพศาล คำปัญญา	นักการภารโรง โรงเรียนวัดน้ำดิบ

คำนำ

การดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทางคณะผู้วิจัยมีความภาคภูมิใจในความร่วมมือในภาคี สถาบันวิจัยหรือศูนย์ คณะที่ปรึกษา คณะนักวิจัยท้องถิ่น คณะครูและนักเรียนโรงเรียนวัดน้ำดิบ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการ จัดกิจกรรมมาโดยตลอด แม้บางครั้งนักวิจัยหลายท่านจะประสบปัญหาความยุ่งยากในการทำงานบ้าง อันมีสาเหตุมาจากการกิจประจำที่รับผิดชอบ หรือเป็นช่วงที่ต้องเก็บผลผลิตทางการเกษตร เช่น การเก็บลำไย หรือต้องเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น

เป้าหมายที่สำคัญ คือ การปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านน้ำดิบมีความรักในท้องถิ่นและสืบทอด วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของตนเอง และมีเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นบ้านน้ำดิบ ไว้ให้ได้ใช้ในการศึกษาเรียนรู้สืบทอดแก่เยาวชนรุ่นต่อ ๆ ไป ตลอดจนโรงเรียน คุณพ่อคุณแม่ หรือผู้ที่สนใจ สามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนให้มีการสืบทอดแนวทางการคิดต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ท้ายนี้ ขอขอบคุณ สกว. ที่ทำให้บ้านน้ำดิบเกิดความตระหนักและตื่นตัวในวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง และกำลังจะหวนกลับมาสู่วิถีชีวิตแบบคนไทยที่มีชีวิตอย่างสงบสุขร่มเย็น รักและหวงแหนในท้องถิ่นของตน และขอขอบพระคุณมาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือด้วยดีมาตลอด และหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านน้ำดิบ และผู้ที่สนใจต่อไป

คณะวิจัย

กันยายน 2549

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
- คำถามเพื่อการวิจัย	2
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
- กลุ่มเป้าหมาย	2
- ขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะที่ 1 (8 เดือน)	3
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ ระยะที่ 1 (8 เดือน)	3
บทที่ 2 กระบวนการดำเนินการวิจัย	4
บทที่ 3 สภาพภูมิศาสตร์/ประวัติบ้านน้ำดิบ	8
- ประวัติบ้านน้ำดิบ	8
- ข้อมูลพื้นฐานหมู่ที่ 6 บ้านน้ำดิบน้อย	14
- ข้อมูลพื้นฐานหมู่ที่ 7 บ้านน้ำดิบหลวง	17
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	20
1. ทรพยากรและสิ่งแวดล้อม	20
2. วิถีชีวิตบ้านน้ำดิบ	37
3. โบราณสถาน โบราณวัตถุ	50
4. วัฒนธรรมประเพณี (ฮีด 12 เดือน)	56
5. อาหาร ขนมและยา	85
6. เครื่องแต่งกาย	94
บทที่ 5 บทสรุป	111
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน และนักวิจัย	111
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินโครงการวิจัย	113
- ปัญหา/อุปสรรค	114
- แนวทางในการดำเนินการระยะที่ 2	114
ภาคผนวก	115
- ภาพกิจกรรม	
- รายการอาหารพื้นเมือง	
- ยา หมอยา หมอเมือง หรือหมอพื้นบ้าน	

บทที่ 1

บทนำ

หมู่บ้านน้ำดิบ เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มี วัฒนธรรม ประเพณี อันดีงาม ทางด้านการกิน การแต่งกาย ความเชื่อ ระบบวิถีชีวิต ที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไป จนวันหนึ่งเกรงว่าจะส่งผลให้เยาวชนของชาติใน ยุคปัจจุบัน และอนาคต อาจจะไม่เข้าใจ วัฒนธรรม ประเพณี อันดีงาม ตลอดจนการปฏิบัติตามวิถีชีวิต ที่สงบ ตามครรลอง ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของตนเอง ขาดความนิยม ขาดความชื่นชมต่อวัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง ทั้งยังจะส่งผลถึง การขาดความรัก ความภูมิใจและศรัทธาต่อบ้านเกิดของตนเอง ปัจจุบันมีกระแสวัฒนธรรมบางอย่าง ได้สูญหายไป อันน่าจะมีผลมาจากปัจจัยและสาเหตุหลายประการ อาทิ เช่น

1. การเคลื่อนไหวของประชากร เช่น การออกไปประกอบอาชีพของชาวบ้านน้ำดิบ ที่ไปทำงานต่างถิ่น และการเข้ามาทำงานในหมู่บ้านน้ำดิบ ของคนจากพื้นที่อื่น อันก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมประเพณีตามไปด้วย
2. ไม่มีการสืบทอดจากชนรุ่นเก่า สู่ชนรุ่นใหม่ เช่น การละเล่นหมากกอน ของหนุ่มสาวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ การสอน ภาษาล้านนา ภาษาของเป็นต้น
3. เกิดจากการถูกละเลยในการปฏิบัติยึดถือ หรือถูกลืม เช่น ประเพณีการทำขวัญควายหลังการทำนาเสร็จ และประเพณีการทำบุญเสื้อมี้งเป็นต้น
4. การไม่เข้าใจแก่นแท้ ของวัฒนธรรม ประเพณี ของตนเอง เช่น วัฒนธรรม การกินการแต่งกาย
5. ขาดแหล่งเรียนรู้ ขาดเอกสาร หรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติสืบทอด

ทางชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหานี้เป็นอย่างยิ่ง สิ่งหนึ่งที่เห็นว่า การดำเนินการให้เกิดความยั่งยืนได้ คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจ การศึกษาแก่ชุมชนและเยาวชนของชาติ มีการปลูกฝังความรู้ ทักษะที่ถูกต้อง เพื่อให้ชุมชนและนักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลง ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ของบ้านน้ำดิบ ในปัจจุบัน ยังคงเหลือวัฒนธรรมประเพณีใดบ้าง ที่ดำรงอยู่ สิ่งใดบ้างที่กำลังเสื่อม และสิ่งใดบ้างที่สูญหายไป เกิดขึ้นจากปัจจัยใดบ้าง และมีสาเหตุมาจากอะไร โดยสืบสานศึกษาถึงปัญหาเหล่านั้น ถึงสาเหตุของการเกิดปัญหา เพื่อจะได้นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยชุมชนและท้องถิ่นบ้านน้ำดิบ ในการการศึกษาสภาพปัจจุบัน ย้อนหลังไปสู่อดีต และควรส่งเสริมฟื้นฟูต่อไปในอนาคต ได้เปิดโอกาสให้องค์กรในท้องถิ่น ชุมชนและสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการสืบสานศึกษา ที่ก่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้ ภายใต้อาณาเขต คือ

1. การสร้างความตระหนักที่ดีกับชุมชน โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการสืบค้นศึกษา เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ของบ้านน้ำดิบ ที่ดำรงอยู่ ที่กำลังเสื่อมและที่สูญหายไป ว่ามีปัจจัยและมีสาเหตุจากสิ่งใดบ้าง เพื่อจะได้ส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาและแก้ไขปัญหานั้นๆ โดยทั้งชุมชนและสถานศึกษาร่วมมือกันสืบสานศึกษาข้อมูลจากชุมชนบ้านน้ำดิบ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

ทำให้เกิดการเรียนรู้ ที่สืบเนื่องจาก ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีของตนเองร่วมกันพร้อมทั้งจัดทำเป็นเอกสารรายงานเป็นรูปเล่ม

2. การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของบ้านน้ำดิบที่ดิงาม ควรค่าต่อการดำรงอยู่ต่อไป หลังจากได้ ข้อมูลต่าง ๆ จากการสืบสานศึกษาและนำเสนอต่อชุมชนบ้านน้ำดิบและสาธารณชน ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อธำรงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนบ้านน้ำดิบให้คงอยู่และสืบทอดต่ออนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และสืบสานรักษาต่อไป เพื่อจะได้กำหนดให้เป็นวาระของชุมชนและท้องถิ่นต่อไป

3. การประยุกต์ใช้ในชีวิตรจริง รมรงค์ให้ชุมชนมีความรักในบ้านเกิด รู้จักและเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณีที่ดิงาม ของบ้านน้ำดิบ ไปประพฤติปฏิบัติ และสืบทอด รักษาให้ คงอยู่อย่างยั่งยืน รวมไปถึง การจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับการสืบสานศึกษา วัฒนธรรม ประเพณีบ้านน้ำดิบ และการถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสู่เยาวชน จนถึงการสรุปเป็นองค์ความรู้ ของตนเองที่จะตัดสินใจเลือกใช้ในชีวิตรจริงสืบไป

ดังนั้นทางชุมชน องค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น วัด และโรงเรียนวัดน้ำดิบจึงได้พิจารณาาร่วมกันเห็นว่า ควรจะมีการสืบสานศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติความเป็นมา ของหมู่บ้านน้ำดิบ ในแง่มุมต่าง ๆ แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาสู่การเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำถามเพื่อการวิจัย

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสืบสาน วัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชน บ้านน้ำดิบเป็นอย่างไร ?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และทบทวนการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีที่ผ่านมาของชุมชนบ้านน้ำดิบ
2. เพื่อหาแนวทางจัดการกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี

กลุ่มเป้าหมาย

1. ชุมชนบ้านน้ำดิบ (หมู่ที่ 5 และ 10) ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. คณะครู นักเรียน โรงเรียนวัดน้ำดิบ
3. วัดน้ำดิบ
4. องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ

ขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะที่ 1 (8เดือน)

1. ประชุมคณะทำงาน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและติดตามความคืบหน้าผลการดำเนินงานเดือนละครั้ง
2. ประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินการตามโครงการร่วมกันระหว่างวัด โรงเรียน ชุมชน
3. ประชุมทำความเข้าใจการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่ยังดำรงอยู่ที่กำลังเสื่อม และที่สูญหายไป รวมถึงสาเหตุและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีบ้านน้ำดิบ
4. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยการแบ่งงานรับผิดชอบเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น จากเอกสาร ตำรา การจัดเวทีเสวนา การเดินทางไปศึกษาดูงานจากด่งพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึกของทีมงานวิจัย
5. ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชน
6. จัดประชุมสรุปบทเรียนโครงการวิจัย
7. จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ ระยะที่ 1 (8 เดือน)

1. ชุมชน วัด และโรงเรียน เข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางในการดำเนินโครงการ
2. ได้ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน โดยสามารถจำแนกเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ยังดำรงอยู่ที่กำลังจะเสื่อม และที่สูญหายไป รวมถึงสาเหตุและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีบ้านน้ำดิบ
3. ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน
4. ได้บทเรียนการดำเนินงาน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระยะที่ 1
5. ชุมชนบ้านน้ำดิบเกิดความตระหนักต่อการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามอย่างยั่งยืน
6. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านน้ำดิบที่จะนำไปดำเนินการต่อในระยะที่ 2

บทที่ 2

กระบวนการดำเนินการวิจัย

จากการรวมตัวกันครั้งแรก สิ่งที่ทีมงานวิจัยได้สนทนากันและสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านในมาประชุมร่วมกัน ณ โรงเรียนวัดน้ำคืบ เมื่อ พ.ศ. 2547 เพื่อวางแผนในการวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านน้ำคืบ และพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนวัดน้ำคืบ พบว่า ทางหมู่บ้านน้ำคืบนั้น มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เคยมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามหลายอย่าง แต่เยาวชนรุ่นหลังไม่ทราบ บางอย่างก็กำลังจะถูกลืม ซึ่งสร้างความประหวั่นวิตก ของผู้สูงอายุในหมู่บ้านเป็นอย่างยิ่ง ท่านเหล่านั้นได้ปรารภว่า หากทิ้งไว้เป็นเวลานานไปอีก เยาวชนรุ่นหลังนั้นจะไม่ทราบ แนวทางในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง มุ่งแต่จะรับวัฒนธรรมที่มาจากต่างถิ่นต่างแดน ขาดการสืบทอดจากผู้รู้อย่างแท้จริงไป จนอาจจะทำให้เด็กนั้นไม่มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

ทางโรงเรียนวัดน้ำคืบ ก็มีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ตามแนวทางของพ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 แต่ก็ไม่มีแหล่งข้อมูลที่จะนำมาอ้างอิงเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่สมบูรณ์ได้ จึงได้นำเรื่องนี้เข้าหารือกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนวัดน้ำคืบ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ปกครองนักเรียน ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันในการที่ควรจะมีเอกสารหรือหลักฐานที่ให้เยาวชนและชาวบ้านน้ำคืบได้เรียนรู้ร่วมกัน

จุดนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่คณะกรรมการมองเห็นและมีอาสาสมัครนักวิจัยท้องถิ่นที่สมัครใจ ทั้งจากครูโรงเรียนวัดน้ำคืบ จำนวน 10 คน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน ผู้แทนทางศาสนา จำนวน 2 คน ผู้แทนแม่บ้าน จำนวน 4 คน ผู้ใหญ่และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 6 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนวัดน้ำคืบ จำนวน 4 คน นักวิจัยท้องถิ่น จำนวน 7 คน หัวหน้าโครงการ 1 คน รวม 39 คน

คณะกรรมการได้เชิญคุณวันเพ็ญ พรินทรากุล เจ้าหน้าที่ จากสถาบันวิจัยหรือศูนย์ นายสุวัฒน์ ญาณะโค ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองหล่ม อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน มาให้ความรู้และแนวทางในการจัดทำโครงการ ตั้งแต่การเลือกหัวข้อการทำวิจัย แนวทางในการดำเนินงาน ตามแผนงานโครงการ

โครงการได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ในเดือนสิงหาคม 2548 ทุกคนจึงกระตือรือร้นในการทำงานมีการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบในคณะกรรมการ นอกจากมีคุณสุรศักดิ์ อินแถลง เป็นหัวหน้าโครงการ แล้วมีการแต่งตั้งประธานคณะกรรมการ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ตามประเด็นที่แต่ละคนสนใจและถนัด ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2) วิถีชีวิต 3) โบราณสถานและวัตถุ 4) ทัศนียภาพ 5) อาหารและยา และ 6) เครื่องแต่งกาย เมื่อเก็บข้อมูลรายกลุ่มแล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยคณะกรรมการทั้งหมด แล้วให้ชุมชนเป็นฝ่ายตรวจสอบและเพิ่มเติมข้อมูล

โดยมีกระบวนการดำเนินโครงการวิจัยดังนี้

1. การประชุมคณะทำงาน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมกันหาแนวทางการดำเนินงาน และเป็นการติดตามความเคลื่อนไหวการดำเนินงาน ซึ่งมีการจัดประชุมคณะทำงานทุกวันอาทิตย์สุดท้ายของเดือน ทำให้เห็นความคืบหน้าของการทำงาน ทราบปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน

2. ประชุมร่วมระหว่าง วัด โรงเรียน ชุมชน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินการตามโครงการ

3. การหาหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล ในวันที่ 24 สิงหาคม 2548 คณะทีมงานวิจัยหมู่บ้านน้ำดิบ จำนวน 40 ท่าน ได้เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อทำการวิจัยเรื่อง โครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เพื่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำดิบ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมมีมติคัดเลือกหัวข้อการศึกษาวิจัยอย่างหลากหลาย ดังนี้

- ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- วิถีชีวิต
- โบราณสถานและวัตถุ
- อีตฮอยประเพณี
- อาหารและยา
- เครื่องแต่งกาย

และมอบหมายภารกิจในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 6 ทีมเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ตนได้รับผิดชอบ

4. การดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้รับผิดชอบหลักแต่ละประเด็นประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลของตนเอง และแบ่งบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม มีการหาข้อมูลผู้รู้ แหล่งข้อมูล เพื่อตามลงไปเก็บข้อมูลรายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง การเก็บข้อมูล มีทั้งการใช้แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย ประมาณ 4-5 คน และการศึกษาจากเอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่พบในชุมชน และเอกสารภายนอกที่สามารถนำมาอ้างอิงได้

5. นำเสนอต่อที่ประชุมเดือนละครั้ง (เวทีประชุมคณะทำงาน) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน และรายงานความก้าวหน้าของโครงการต่อที่ประชุมเป็นระยะ ๆ

6. การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ คือ “หัววัดงานวิจัย” จำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ณ บ้านล้อง-หนองหอย ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และครั้งที่ 2 บ้านประดู่ป่า ตำบลประดู่ป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนร่วมกับโครงการวิจัยทั้ง 2 โครงการ คือ โครงการ “อีตฮอย” ของกับกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านล้อง ตำบล ป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ระยะที่ 1” และโครงการการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดประดู่ป่า ตำบลประดู่ป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรื่องความสำเร็จ ผลการดำเนินกิจกรรม ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในช่วงต่อไป จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทำให้เห็นกระบวนการ บทเรียนของแต่ละโครงการ ซึ่ง

สามารถนำความรู้ บทเรียนที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินโครงการของบ้านน้ำดิบ ที่สำคัญเป็นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้คณะวิทยักกลับมาพัฒนางานของตนเอง ต่อไป

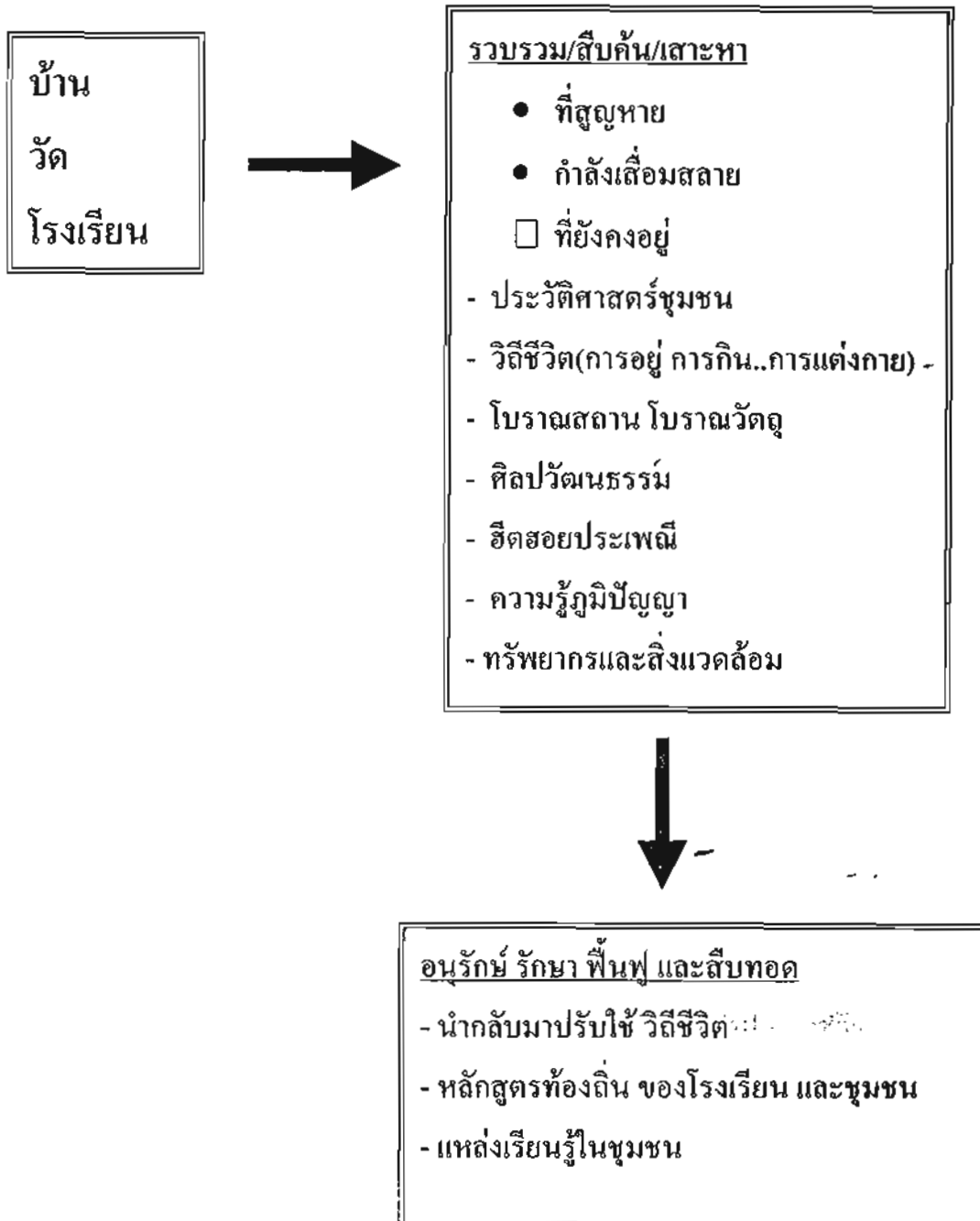
7. การสรุปบทเรียนการทำโครงการวิจัยระยะที่ 1 เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมให้กับชุมชนได้รับรู้ความเป็นมา วัฒนธรรมวิถีชีวิตของบ้านน้ำดิบ รวมทั้งเป็นการตรวจสอบข้อมูล และเติมเต็มข้อมูลให้มีความถูกต้องและชัดเจนมากขึ้น

8. การจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

แผนการดำเนินงานระยะที่ 1 (ตามที่ได้เสนอในโครงการ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ประชุมคณะทำงาน	เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงาน เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวการดำเนินงาน	คณะทำงานมีความเข้าใจตรงกันและได้แนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน
2. ประชุมร่วมระหว่าง วัด โรงเรียน ชุมชน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินการตามโครงการ	เพื่อสร้างความเข้าใจ ร่วมกัน ของคณะทำงาน ในพื้นที่ และคณะกรรมการ	คณะทำงานเกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์และแนวทางการการดำเนินงาน
3. การศึกษาวัฒนธรรมในวัฒนธรรมชุมชนที่ดำรงอยู่ กำลังเสื่อม สูญหายไป 3.1 การประชุมทำความเข้าใจการเก็บข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี	เพื่อให้คณะทำงานรู้ และเข้าใจ แนวทางการทำงาน	คณะทำงานเกิดความรู้ความเข้าใจในแนวทางการทำงานและสามารถเก็บข้อมูล
3.2 การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยการแบ่งงานรับผิดชอบเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ	เพื่อให้คณะทำงานรู้และเข้าใจแนวทางการรวบรวมข้อมูล	มีข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีบ้านน้ำดิบ
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่และชัดเจนมากขึ้น	ได้สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล
3.4 ตรวจสอบทบทวนข้อมูลร่วมกับชุมชน	เพื่อแลกเปลี่ยน เพิ่มเติม ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน	มีการแลกเปลี่ยน เพิ่มเติม ตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ชัดเจนมากขึ้น
4. สรุปบทเรียน โครงการวิจัย	เพื่อติดตามประเมินผลจากการดำเนินงาน รับทราบปัญหา อุปสรรค เพิ่มเติมข้อมูล	รับทราบปัญหา อุปสรรค ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และได้แนวทางการดำเนินงานในช่วงต่อไป
5. การจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน	เพื่อจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน	รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1

กรอบคิดโครงการวิจัย

บทที่ 3

ประวัติศาสตร์และข้อมูลทั่วไปบ้านน้ำดิบ

ประวัติบ้านน้ำดิบ

ในอดีตกาลนานมาแล้ว เมื่อประมาณปี พ.ศ.2410 ตอนนั้นบริเวณที่เป็นหมู่บ้านน้ำดิบแห่งนี้ยังเป็นป่าดงดิบที่มีลานกว้างของถ่มแม่น้ำปิงทางด้านฝั่งตะวันออก เต็มไปด้วยสัตว์ป่าต่างๆ ชนิด เช่น ไก่ป่า หมูป่า กระต่าย เสือ หมี เก้ง(ฟาน) และหมาป่า เป็นต้น หน้าแล้งก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทุ่งหญ้า เพราะมีน้ำห้วยไหลผ่านตลอดทั้งปี จึงได้มีผู้คนชอบนำเอาฝูงวัวและควายมาเลี้ยงกันแถบนี้เสมอ โดยมาจากถิ่นอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกัน หรือห่างไกลไปบ้าง ครั้งแรกก็นำเอาวัวควายมาเลี้ยงพักแรมกันอยู่เป็นแห่งๆ นานเข้าแต่ละแห่งก็จะปลูกกระท่อมไว้อาศัยหลบฝนหลบแดด และนอนพักบ้าง ต่อมาจึงได้พาเอาทั้งภรรยา ลูกหลาน มาพักอยู่ด้วย และได้ลงมือบุกเบิก แล่นทางป่าดงดิบแห่งนี้ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของพวกสัตว์ป่าทั้งหลาย เพื่อทำการเพาะปลูกข้าวและพืชผักสวนครัวไว้กินเป็นอาหาร โดยไม่ต้องเดินทางกลับไปเอาข้าวและอาหารมาจากที่บ้านเดิมอีก เพราะเป็นการเสียเวลา คนในสมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นคนของ มีภาษาและวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่คล้ายกัน การปลูกกระท่อมก็จะทำแบบคล้ายๆ กัน คือหลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือใบตองตึง ส่วนฝาและพื้นก็จะทำด้วยไม้ฟาก คือเอาไม้ไผ่มาสับแล้วแผ่ออกไปทำเป็นฝาและพื้นฟาก ในสมัยนั้น ได้มีชาวบ้านเริ่มเข้ามาอาศัยอยู่เพียง 9 ครอบครัวหรือ 9 หลังคาเรือนเท่านั้น ทั้งหมดนี้ ต่างคนต่างมาจากคนละทิศละทาง ผู้บอกเล่าพอจะจำชื่อได้ดังนี้คือ

1. พ่อเฒ่าสุริยา กุขวารี	2. พ่อท้าวขัน วังชัยอง
3. พ่อดา คำแดงข้าว	4. พ่อน้อยหล้า ภูค้อแดง
5. พ่ออ้าย (ปะลอง) ไชยวารี	6. พ่อเฒ่าชา สอนปันดิ
7. พ่อเฒ่าอ้าย เปี้ยสินธุ	8. พ่อเฒ่าหนานวัง (จ๋านามสกุลไม่ได้)
9. พ่อหลวงขี้ กุขวารี	

นอกจากข้อมูลที่ได้มาในลำดับแรกนี้ ต่อมา จากการสืบเสาะแสวงหาและการไปสัมภาษณ์จากผู้เฒ่าผู้แก่และผู้รู้ทั้งหลาย แห่งด้วยกัน แล้วนำมาประติดประต่อเข้าด้วยกัน ก็มีข้อมูลที่ตรงกัน และแตกต่างกันออกไปบ้างโดยเฉพาะ ชื่อของบุคคลที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นกลุ่มแรกนั้น คงจะต้องนำมาลงไว้เพื่อเปรียบเทียบให้ท่านได้รับรู้ไว้ดังนี้

1. ครอบครัวแรก มาตั้งอยู่บริเวณเขตของบ้านน้ำดิบหลวงตรงบริเวณบ้านของคุณเจริญ คุณชุมพร คำปัญญา ที่หน้าวัดน้ำดิบในปัจจุบัน ได้แก่ ครอบครัวของ พ่อเฒ่าสุริยา แม่เฒ่าโหนด กุขวารี อพยพมาจากบ้านฉางข้าวโน้ย ท่านมีช้างและมีวัวมาเลี้ยงด้วย ครอบครัวนี้มีลูก 8 คน เป็นชาย 3 เป็นหญิง 5 คนดังนี้

ลูกผู้ชายคือ 1. หลงเอิบ 2. พ่อหนานหมื่น 3. ตู่ลุงกำ (อดีตเจ้าอาวาสวัดน้ำดิบลำดับที่ 2)

ลูกผู้หญิงคือ 1. แม่หลวงวรรณ คำปัญญา 2. แม่เนา 3. แม่บัว 4. แม่ป่า 5. แม่แก้ว

2. ครอบครัวที่2 ครอบครัวของพ่อเผ่าผู้ ปันวารี อพยพมาจากบ้านฉางข้าวน้อย ท่านมีลูกเพียงคนเดียว คือ พ่อหนานปัน ปันวารี เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านของพ่อปัน แม่วันศุกร์ ปันวารี

3. ครอบครัวที่3 ครอบครัวของพ่อท้าวขัน ปันวารี (อีกแหล่งข่าวหนึ่งว่า วังธิยอง) อพยพมาจากบ้านฉางข้าวน้อย มีลูก 5 คน เป็นชาย 3 คน เป็นหญิง 2 คน คือ

ลูกผู้ชายคือ 1. พ่อเผ่าน้อยบุญ 2. พ่อยอด 3. พ่อน้อยคำ

ลูกผู้หญิงคือ 1. แม่สา 2. แม่ปิม

4. ครอบครัวที่4 ครอบครัวของพ่อเผ่าฮ้าย(ปะลอง) ไชยวารี อพยพมาจากบ้านฉางข้าวน้อย มีลูกด้วยกัน 7 คน คือ เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 3 คน ดังนี้

ลูกผู้ชาย คือ 1. ลูกโพน 2. ลูกน้อยทุน 3. ลูกมอญ 4. ลูกเมือง

ลูกผู้หญิง คือ 1. แม่หลวงแวน 2. แม่คำ 3. แม่ฮ้าย

เข้ามาตั้งบ้านอยู่ตรงบริเวณบ้านของลุงตา แม่จันทร์ ในปัจจุบันนี้

5. ครอบครัวที่5 ครอบครัวของพ่อเผ่าน้อยเฮือน แม่อินแก้ว กาวารี อพยพมาจากบ้านฉางข้าวน้อย มีลูก

8 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 4 คน ดังนี้

ลูกผู้ชาย คือ 1. พ่อน้อยบุญ 2. ลูกหล้า 3. พ่อหนานตุ้ม 4. ลูกอินคำ

ลูกผู้หญิง คือ 1. แม่มี 2. แม่แสงคำ 3. แม่มา 4. แม่คำป็น

เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ตรงบริเวณบ้านของพ่อแสงเมือง แม่บัวเรียว ปันวารี ในปัจจุบันนี้

6. ครอบครัวที่6 ครอบครัวของลุงน้อยผั้น แม่ป้า (จ๋านามสกุลไม่ได้) อพยพมาจากที่ใดผู้เล่าก็จำไม่ได้ มีลูกด้วยกัน 4 คน คือลูกชาย 2 คน ลูกหญิง 2 คน ดังนี้

ลูกผู้ชาย คือ 1. ลูกน้อยคำ(โป้) ย้ายไปอยู่บ้านหลายแก้ว 2. ลูกใจ

ลูกผู้หญิง คือ 1. แม่ป็น 2. แม่ปู้

เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ตรงบ้านพ่อหนานหวน แม่สัน ชายน้อย ในปัจจุบัน

7. ครอบครัวที่7 ครอบครัวของลุงน้อยขาว (จ๋านามสกุลไม่ได้) ลุงน้อยขาว มีศักดิ์เป็นพี่เขยของลุงน้อยผั้น อพยพมาจากที่ใดผู้เล่าจำไม่ได้ มีลูกสาวอยู่ 2 คน คือ

1)แม่หลวงนำ คำปัญญา (ปัจจุบันอายุ 104 ปี พ.ศ.2548 ยังมีชีวิตอยู่) เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับพ่อน้อยผั้น แม่ป้า

2) แม่หลวงจันทร์

8. ครอบครัวที่8 ครอบครัวของพ่อหลวง(โถ้ง) วังธิยอง อพยพมาจากบ้านแม่ตานป่าแดง มีลูก 6 คนด้วยกัน เป็นชาย 5 คน เป็นหญิง 1 คน คือ

ลูกผู้ชาย คือ 1. พ่อน้อยทา 2. พ่อหมู 3. ลูกมา 4. ตู๋ลุงสิงห์(แม่) 5. พ่อน้อยแก้ว

ลูกผู้หญิง คือ 1. แม่ป้อ

เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณตรงข้ามกับภาคแดงของแม่หลวงทอง เกี้ยววงค์ในปัจจุบัน

9. ครอบครัวที่ 9 ครอบครัวของลุงตา แม่แปง ชายน้อย อพยพมาจากบ้านฉางข้าวน้อย มีลูก 9 คน เป็นชาย 7 คน หญิง 2 คน คือ

ลูกผู้ชาย คือ 1. พ่อหนานหลวงเทพ 2. พ่อหนานคุง 3. พ่อหนานนวล 4. พ่อน้อยคำ(แป)
5. พ่อหนานต้น 6. จำชื่อไม่ได้ 7. พ่อหลวงวัง(ก้านวัง)

ลูกผู้หญิง คือ 1. แม่เงิน 2. จำชื่อไม่ได้

(การศึกษาประวัติศาสตร์ต่าง ๆ นั้นย่อมจะมีการปรับเปลี่ยนได้อยู่เสมอตามหลักฐานและกาลเวลา แต่อย่างไรก็ตาม ท่านผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ครั้งก่อนนั้นก็คงจะเข้ามาอยู่ในลำดับที่ใกล้เคียงกัน อาจมีการจำที่สับสนกันบ้างก็เป็นได้)

ในตอนนั้น จากหมู่บ้านย่อมๆ แห่งนี้ออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างออกไปประมาณ 10 – 11 กิโลเมตร เข้าของทุ่งวัวควายได้นำเอาวัวควายออกไปเลี้ยงขยายออกไป ได้ไปพบกับลำห้วยสายหนึ่ง มีน้ำไหลเป็นลำธารยาว และมีเนินเตี้ยๆ อยู่บริเวณแห่งนั้น (ปัจจุบันคือบริเวณของคอกไก่เขี่ย) ลำห้วยที่พบได้แยกออกเป็นสองสาย คล้ายๆ คอกผีปันน้ำ สายหนึ่งได้ไหลล่องไปทางทิศใต้ ส่วนอีกสายนั้น ไหลมาจรดที่หมู่บ้านน้ำดิบ ลำห้วยนี้มีน้ำใสไหลเย็นตลอดฤดูกาล ผู้เล่าบอกไว้ว่า บางแห่งเป็นแอ่งน้ำวน บางแห่งเป็นธารน้ำตกเตี้ยๆ บางจุดมีความลึกและน้ำไหลเชี่ยวมาก ลำห้วยนี้หลายที่มีน้ำวน น้ำเชี่ยวและน้ำวนคิกลงสู่ข้างล่าง จึงมีคนเรียกชื่อบ้านตามลักษณะของน้ำในลำห้วยว่า “บ้านน้ำดิค”

ในขณะนั้นตามลักษณะภูมิศาสตร์แห่งพื้นที่นั้นนับว่าเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์มากเพราะธรรมชาติยังมิได้ถูกมนุษย์เราร่วมกันคุกคามและทำลายไปอย่างซ้ำ ๆ โดยไม่รู้ตัว ดังคำกลอนบทหนึ่งที่ว่าไว้ดังนี้

มีน้ำใสไหลหวาน ล้นคลั่ง	อุดมยิ่งเหล่าปู่ปลา มัจฉาโถม
ทุกฤดูห้วย ช่วยประโลม	ดังคึกโครมน้ำไหลผ่าน ค่านภูผา
บางแห่งดิกบางแห่งวน ลงนยั้ง	ล้วนเป็นจริงธรรมชาติ สะอาดตา
ใครประสบพบเห็น เย็นอุรา	เรียกขานว่าน้ำดิคบ้าน ริมธารเย็น

ต่อมาภายหลัง ชื่อนี้จึงค่อย ๆ เปลี่ยนเปลี่ยนไปเป็นบ้านน้ำดิบ ตามสภาพของลำน้ำในห้วย เพราะระยะหลังลำห้วยเริ่มตื้นเขินและลดความเชี่ยวลงไป ทำให้น้ำในห้วยมีความใสเย็น ชุ่มฉ่ำ ตลอดทั้งปี มองดูเหมือนกับน้ำที่ยังไม่ได้ต้มคือน้ำดิบ จึงพากันขนานนามบ้านเสียใหม่ว่า “บ้านน้ำดิบ” หรือบางคนก็เรียกว่า “บ้านห้วยน้ำดิบ” ก็ยังมีอยู่บ้างในสมัยนั้น

หมู่บ้านเริ่มขยายกว้างออกไปตามกาลเวลา มีพวงญาติพี่น้องของคนที่ย้ายมาตั้งรกรากอยู่ก่อนได้เดินทางมาสมทบเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สมัยนั้นบ้านเมืองยังไม่เจริญ ถนนหนทางก็ยังไม่ดี บางปีเกิดเศรษฐกิจตกต่ำ หรือมีโรคระบาด ดังคำโบราณว่า “เกิดข้าวยากหมากแพง” ขึ้น คนในหมู่บ้านบางคนได้ออกเดินทางไปขอทานถึงหมู่บ้านอื่น ๆ ก็มีบ้างหลายครั้ง

ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2430 ได้มีประชากรของบ้านน้ำดิคเพิ่มขึ้นมาถึง 41 หลังคาเรือน ผู้ที่เข้ามาอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นคนพื้นเมืองที่มีลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง ที่เรียกว่า “คนของ” นั้นเอง ส่วนมากก็จะไปขอทานลูกหลานของคนของที่ถูกพระเจ้ากาโทะเจ้าเมืองเชียงใหม่(ขณะนั้นได้เข้ามาดูแล)

แลและปกครองเมืองลำพูนของเราด้วย เพราะเป็นช่วงที่ขาดเจ้าเมือง) ได้มีบัญชาให้ไปกวาดต้อนเอาคนมาจากเมืองของ ในเขตลุ่มน้ำของของประเทศพม่า ในปี พ.ศ. 2348 ซึ่งประกอบไปด้วย คนของ คนถือ คนเงิน ที่อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำของ แม่น้ำลือและแม่น้ำเงิน ในแคว้นแคว้นสิบสองปันนาอันเป็นอาณาจักรที่อยู่ดั้งเดิม ในประเทศพม่า

ต่อมาได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่นบ้านขึ้นมาครั้งแรก ชาวบ้านได้เลือกเอาพ่อหนานปิง โพชรา (ปิง ภาษาของมักจะเรียกว่าปิงนั่นเอง) ขึ้นเป็นผู้ใหญ่นบ้านคนแรก ครั้นหมดสมัยของพ่อหนานปิงแล้ว บ้านน้ำดิบได้ตั้งให้พ่อหนานวัง ชายน้อย ขึ้นเป็นผู้ใหญ่นบ้าน และต่อมาก็ได้คัดเลือกให้เป็นพ่อกำนันวังของตำบลน้ำดิบ ก่อนที่จะมาถึงสมัยของพ่อกำนันขาว ของบ้านไร่แดง ต่อมาก็คือพ่อกำนันแก้วของบ้านหนองผ้าขาว

ทุกครอบครัวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในถิ่นนี้ ล้วนแต่นับถือศาสนาพุทธทั้งสิ้น แต่ยังคงวัด ที่จะมีไว้ทำบุญตามประเพณีดั้งเดิม ชาติสิ่งที่เป็นที่พึงทางใจอันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา จึงได้คิดริเริ่มที่จะสร้างวัด โดยมีพ่อหลวงขู้ กุยวารี(บางท่านบอกว่า ปันวารี หรือ กุยวารี ก็มี) เป็นแกนนำพากันสร้างวัดขึ้น เมื่อปีกล หรือปีไก่ ตรงกับ พ.ศ. 2430 โดยสร้างวัดในเนื้อที่ทั้งหมด 6 ไร่เศษ ซึ่งเป็นที่ดินของพ่อเผ่าอ้าย(อ้ายปะลอง) ไชยวารี ครั้งแรกสุดนั้นผู้เล่าบอกว่า ชาวบ้านได้เริ่มตั้งเป็นอารามก่อนตรงบริเวณคันโพธิ์ที่บ้านห้วยอ้อ ต่อมาารู้สึกว่าอารามจะอยู่ไกลไปจึงได้ย้ายมาสร้างอยู่ในที่ดินของพ่อเผ่าอ้าย(ปะลอง) ไชยวารี ตรงวัดน้ำดิบในปัจจุบันนี้ ดังมีรายนามของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสของวัดน้ำดิบตามลำดับดังนี้

1. ตู๋ลุงกำหรือกำ (มาจากที่อื่นโดยผู้เล่าจำไม่ได้ มาเป็นเจ้าอาวาสท่านแรกของวัดน้ำดิบ)
2. ตู๋ลุงกำ (เป็นลูกของพ่อเผ่าสุริย กับแม่โหนด กุยวารี มีศักดิ์เป็นน้าของพ่อหนานจาด คำปัญญา)
3. ตู๋หลวงเทพ (พ่อหนานหลวงเด็บ(เทพ) ชายน้อย)
4. ท่านพระคุณจิตเวทหรือคู้หลวงไทย (พ่อหนานหลวงไทย พงศ์แหงม)
5. ท่านพระครูสุนทรสิทธิธรรม (เจ้าอาวาสวัดน้ำดิบรูปปัจจุบัน)

ส่วนการเริ่มก่อตั้งบ้านน้ำดิบน้อยหรือน้ำดิบหมู่ที่ 6 นั้น ผู้เล่าบอกว่าครั้งแรกผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ทางเขตตอนใต้ของบ้านน้ำดิบส่วนใหญ่จะมาจากบ้านหนองเงือก ที่พอจะจำได้มีดังนี้

1. ครอบครัวของพ่อน้อยดี หมื่นอภัย
2. ครอบครัวของแม่หลวงเผื่อ หมื่นอภัย (มีศักดิ์เป็นน้องของพ่อน้อยดี หมื่นอภัย)
3. ครอบครัวของพ่อหนานแก้ว หมื่นอภัย
4. ครอบครัวของพ่อหนานปิง (จ๋านามสกุลไม่ได้)
5. ครอบครัวของพ่อเผ่าอุป แม่วันดี (จ๋านามสกุลไม่ได้)
6. ครอบครัวของพ่อเผ่าน้อยมน (จ๋านามสกุลไม่ได้)
7. ครอบครัวของพ่อหนานสุข นันทนิก (ตอนหลังจะมีการสะกดมาเป็นนันทนิกหรือนันทนิก ก็มี) ครอบครัวนี้อพยพมาจากบ้านห้วย
8. พ่อเผ่าน้อยหม (จ๋านามสกุลไม่ได้)

และยังมีอีกหลายครอบครัวที่ทยอยกันเข้ามาแผ้วถางทำไร่ที่นาปลูกบ้านทำมาหากินตามสองฝั่ง
ฟากของน้ำห้วยอันอุดมสมบูรณ์ แต่ผู้เล่าทั้งหลายจดจำชื่อมิได้ทั้งหมด

ครั้นมีหมู่บ้านใหม่เกิดขึ้นใหญ่โตตามลำดับ ก็ได้มีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นมาปกครองดังต่อไปนี้

1. ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ พ่อหลวงน้อยฟ้า (จ๋านามสกุลไม่ได้)
2. ผู้ใหญ่บ้านคนที่สองคือ พ่อหลวงหนานหมื่น กุยวารี
3. ผู้ใหญ่บ้านคนที่สามคือ พ่อหลวงมอญ หมื่นอกัย

บ้านน้ำคิบน้อยได้อาศัยน้ำห้วยของห้วยหมาผีและห้วยคงพ่อบ้าน ซึ่งมีน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี
แม้แต่น้ำฤดูแล้งก็มีได้เหือดแห้งหายไปเลย ได้อาศัยสายน้ำห้วยในการทำการเกษตรและหล่อเลี้ยงหมู่บ้าน
ตลอดมา บ้านน้ำคิบจึงได้เกิดขึ้นเป็นสองหมู่บ้าน ที่ทุกคนมักจะเรียกกันจนติดปากว่า “น้ำคิบหลวง” กับ
“น้ำคิบน้อย”

ลำดับของผู้ปกครองหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านของบ้านน้ำคิบมีดังนี้

บ้านน้ำคิบน้อยหมู่ที่ 6

1. พ่อหลวงน้อยฟ้า (จ๋านามสกุลไม่ได้)
2. พ่อหลวงหนานหมื่น กุยวารี
3. พ่อหลวงมอญ หมื่นอกัย
(พ่อของพ่อจอมจันทร์ ชายน้อย)
4. พ่อหลวงปิ่นแก้ว เหล็กกันทา
5. พ่อหลวงบุญธรรม ปิ่นวารี
6. พ่อหลวงประพันธ์ อุ่นโพธิ์(คนปัจจุบัน)

บ้านน้ำคิบหลวงหมู่ที่ 7

1. พ่อหลวงหนานปิง โพขรา
2. พ่อหลวงหนานวังหรือพ่อกำนันวัง ชายน้อย
3. พ่อหลวงศรีคำ อุพันธ์
4. พ่อหลวงทองใบ ชายน้อย
5. พ่อหลวงเนตรคำ หมื่นอกัย
6. พ่อหลวงเฉลิม เปี้ยวงศ์
7. พ่อหนานบุญหลง ธรรมจันแก้ว(รักษาการแทน)
8. พ่อหลวงมงคล หมื่นอกัย (ได้รับเลือกตั้งสมัยแรก)
9. พ่อหลวงมงคล หมื่นอกัย (ได้รับเลือกตั้งสมัยที่ 2)
10. พ่อหลวงเกรียงไกร ชายน้อย (คนปัจจุบัน)

ข้อมูลพื้นฐาน

1. หมู่ที่ 6 บ้านน้ำดิบน้อย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านน้ำดิบหลวง ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านห้วยอ้อ ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านแม่อาว หมู่ที่ 3 ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านวังงู และบ้านวังสวนกล้วย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง

จำนวนเนื้อที่

มีเนื้อที่ประมาณ 1,550 ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบสูง ป่าไม้ มีลำห้วยตัดผ่านหมู่บ้าน เดิมทีมีน้ำไหลตลอดปี แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว

ลักษณะการปกครอง

ผู้ใหญ่บ้าน นายประพันธ์ อุ่นโพธิ์

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1. นายวิมล ผางวาริ

2. นายอุดม ปิ่นวาริ

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

1. นายสวนศักดิ์ นันพนัด

2. นายหน่อแก้ว พรหมปิ่น

จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือน 235 ครัวเรือน

ประชากรชาย 407 คน

ประชากรหญิง 398 คน

รวม 805 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนลำไย รองลงมา ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ ตัดเย็บเสื้อผ้า และรับจ้างทั่วไป

สภาพทางสังคม

การศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง
 ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

 อาราม 1 แห่ง

 ศาลเจ้า 1 แห่ง

สาธารณสุข อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ 85 %

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

 สถานีตำรวจ 1 แห่ง

 กลุ่มอาสาสมัคร 1 กลุ่ม

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม บ้านน้ำดิบน้อยห่างจากอำเภอป่าซาง 20 กิโลเมตร ถนนส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง ถนนภายในซอยเป็นถนนลูกรัง

การโทรคมนาคม

 โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง

 จำนวนครัวเรือนที่มีโทรศัพท์ในบ้าน 198 ครัวเรือน

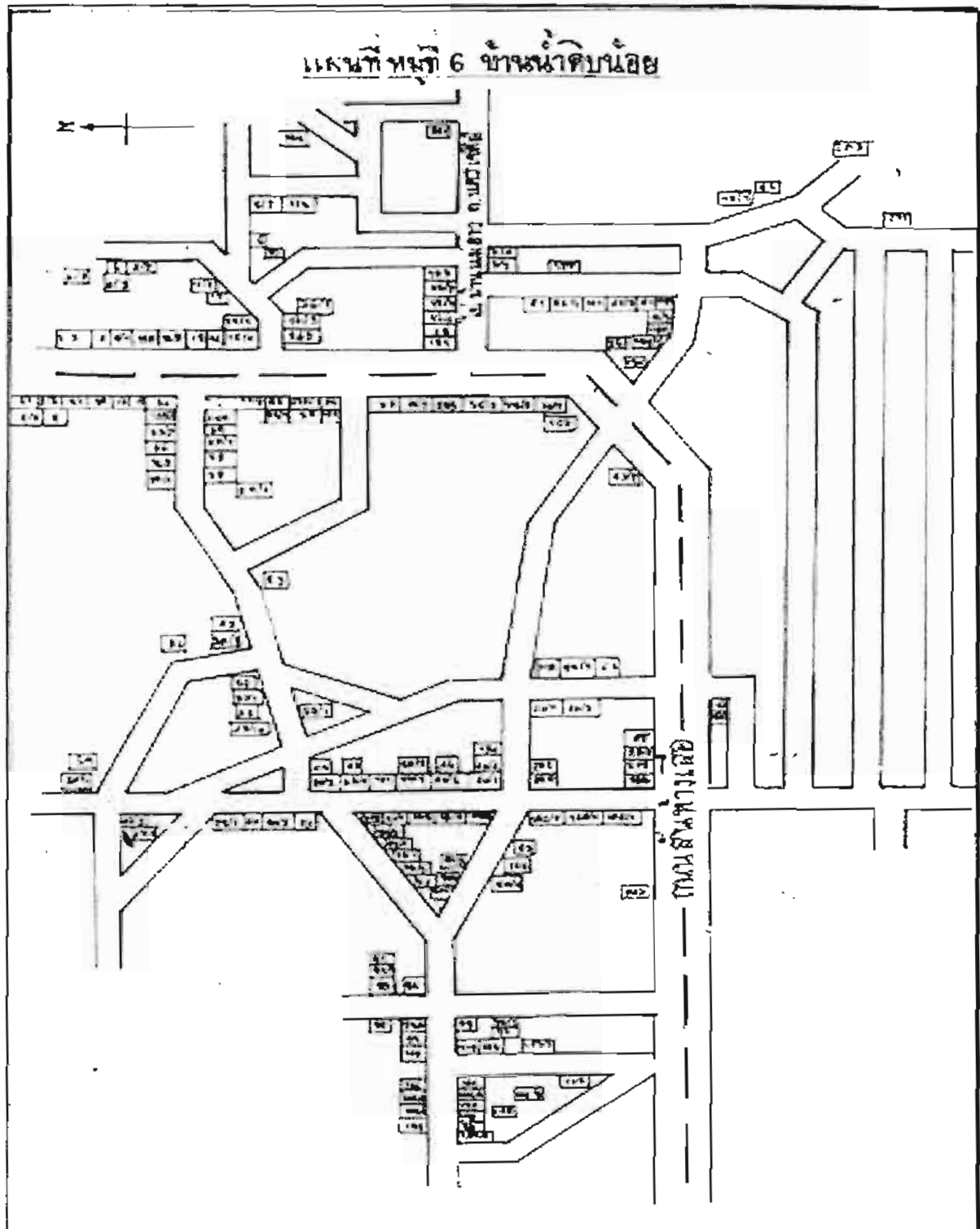
การไฟฟ้า

 จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ 236 ครัวเรือน

การประปา

 มีการใช้ทั้งน้ำประปา และน้ำบาดาล

แผนที่หมู่บ้านน้ำดิบน้อย

2. หมู่ที่ 7 บ้านน้ำดิบหลวง ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านไร่คง ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านน้ำดิบน้อย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านแม่อาว ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านวังกู่ ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

จำนวนเนื้อที่

มีเนื้อที่ประมาณ 6,000 ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก มีลำห้วยน้ำดิบผ่านกลางหมู่บ้าน

ลักษณะการปกครอง

ผู้ใหญ่บ้าน	นายเกรียงไกร ชายน้อย
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชื่อ	1. นายจรัส กาวารี
	2. นายพงศ์เสวย ปินวารี

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

1. นายศักดิ์ชัย อุปนันท์
2. นางพัชรินทร์ ปินวารี

จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือน	365 ครัวเรือน
ประชากรชาย	605 คน
ประชากรหญิง	617 คน
รวม	1,222 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนลำไย และสวนมะม่วง รองลงมา ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การตัดเย็บเสื้อผ้า และรับจ้างทั่วไป

สภาพทางสังคม

การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อ โรงเรียนวัดน้ำดิบ

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด 1 แห่ง
- อาราม 1 แห่ง

สาธารณสุข

- มีอัตราการใช้ส้วมราดน้ำ 100 %

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- กลุ่มอาสาสมัคร 2 กลุ่ม

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม บ้านน้ำดิบหลวงห่างจากอำเภอป่าซาง 17 กิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางซึ่งยังมีสภาพดี ถนนภายในซอยยังเป็นถนนลูกรัง

การโทรคมนาคม

- โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง
- มีโทรศัพท์บ้านใช้เกือบทุกครัวเรือน

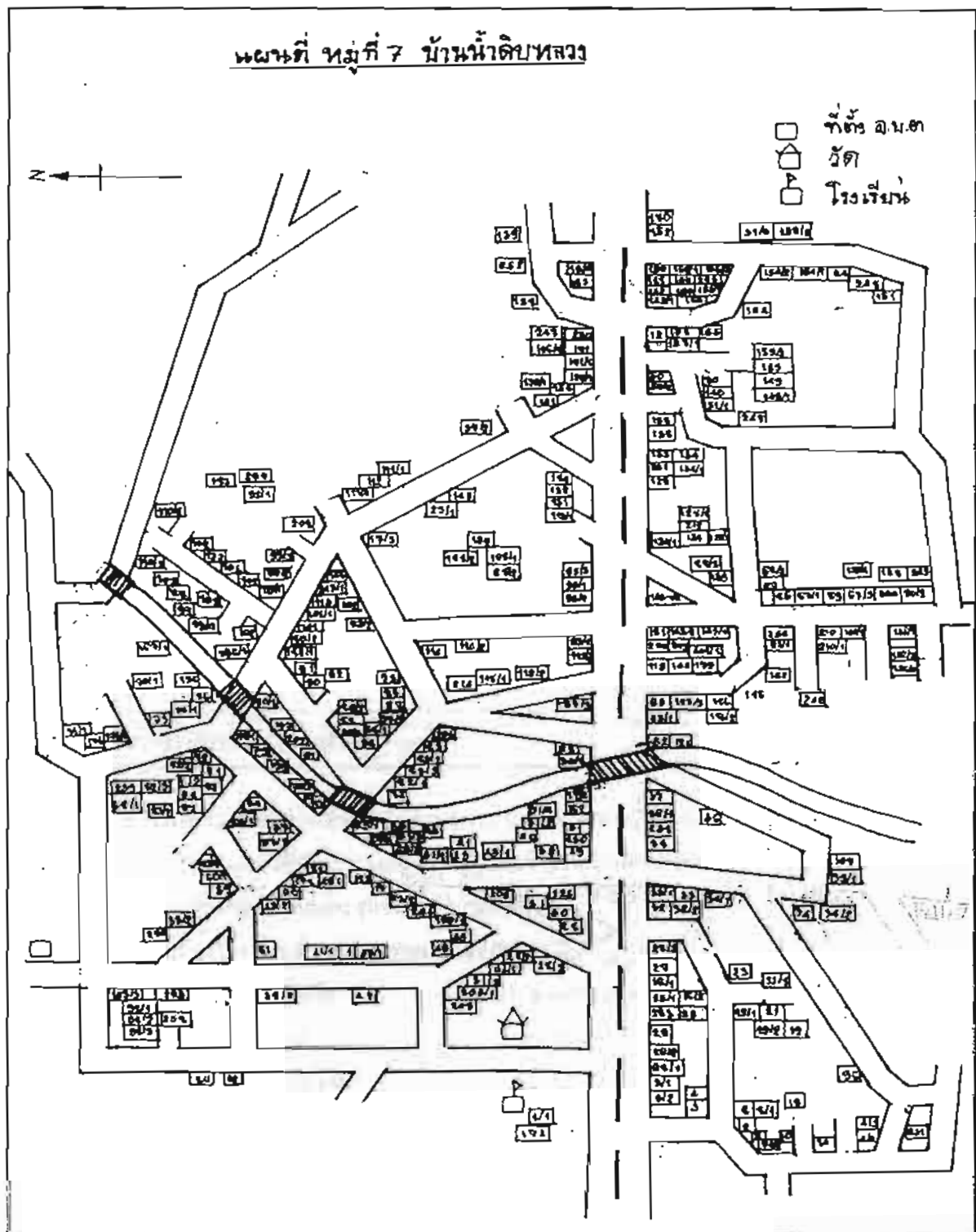
การไฟฟ้า

มีไฟฟ้าใช้ 392 ครัวเรือน ยังขาดไฟฟ้า 3 ครัวเรือน

การประปา

ส่วนใหญ่ใช้น้ำประปา

แผนที่หมู่บ้านน้ำดิบหลวง

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

โครงการวิจัย “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านน้ำคืบ อำเภอบ้านฉาง จังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี และทบทวนการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ผ่านมาจากชุมชนบ้านน้ำคืบ 2) หาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งการดำเนินโครงการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมสร้างความเข้าใจ การแบ่งบทบาทหน้าที่/ประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน การจัดเวทีประชาคม การศึกษาฐาน วางแนวทางการดำเนินกิจกรรม และสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการนำเสนอผลการวิจัยเป็น 6 ประเด็น คือ

1. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. วิถีชีวิต
3. โบราณสถาน โบราณวัตถุ
4. วัฒนธรรมประเพณี (ยึด 12 เดือน)
5. อาหารและยา
6. เครื่องแต่งกาย

1. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในแง่มุมทางประวัติศาสตร์นั้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์ได้ปรับปรุง ตกแต่ง หรือจัดสร้างขึ้นใหม่ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชนนั้น ๆ เป็นอย่างยิ่ง

คณะผู้ร่วมวิจัย ประเด็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1. นางมณฑล หมั่นอภัย	ประธานกรรมการ
2. นายอุดม ปิ่นวารี	รองประธานกรรมการ
3. นายบุญธรรม ปิ่นวารี	กรรมการ
4. นายหน่อแก้ว พรหมปิ่น	กรรมการ
5. นายฉลองชัย แก้วแดง	กรรมการ
6. นายสมชาย ไชยแสน	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการของกลุ่มได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้รู้ และท่านผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายในชุมชนของเรา อนุเคราะห์สละเวลาและให้โอกาสแก่คณะของผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และสอบถามเกี่ยวกับความเป็นมาด้านต่างๆ หลายครั้งหลายครา จนทำให้เราจัดทำงานวิจัยในครั้งนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อันประกอบด้วย

1. พ่อหนานชาติ คำปัญญา
2. พ่อหนานบุญแรง หมั่นอกัย (ทั้งสองท่านได้ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 3 และ 4 เมษายน 2549)
3. พ่อหนานฝ้าย กันธรรม (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 7 เมษายน 2549)
4. พ่อหนานหวัน ชายน้อย (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 19 เมษายน 2549)
5. พ่อหนานบุญหลง ธรรมขันแก้ว (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 20 เมษายน 2549)
6. พ่อจอมจันทร์ (พ่อเมื่องน้อย) ชายน้อย (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 20 เมษายน 2549)
7. พ่อหลวงบุญธรรม ปิ่นวารี (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 20 เมษายน 2549)
8. อบต.หน่อแก้ว พรหมปิ่น (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 24 พฤษภาคม 2549)
9. อบต.สวนสักคี นันพนัด (ให้ข้อมูลแก่คณะฯ ในวันที่ 24 พฤษภาคม 2549)
10. และท่านผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายในชุมชนบ้านน้ำดิบของเราอีกหลายท่าน ที่ช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่คณะวิจัยของเราอีกมากมาย

เรื่องราวของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านน้ำดิบ สามารถสรุปเพื่อเปรียบเทียบกันระหว่างอดีตกับปัจจุบัน (การเกิดขึ้น การเสื่อมสลาย การสูญหาย และการคงอยู่) ได้ดังนี้

ก. ทรัพยากรน้ำ

ในอดีต หมู่บ้านน้ำดิบเป็นดินแดนแห่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดปี มีน้ำห้วยไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งในปัจจุบันเราก็ยังพอมองเห็นลำห้วยให้ได้ดูกันอยู่บ้าง เช่น ที่สะพานข้ามน้ำห้วยในหมู่บ้านน้ำดิบหลวง หมู่ที่ 7 ตรงถนนใหญ่ในหมู่บ้าน โดยได้ไหลมาจากทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปัจจุบันก็จะมีสะพานข้ามลำห้วยบนถนนสายน้ำดิบไปทะลุข้างวัดสุวรรณวิหารของบ้านแม่อาว

ท่านผู้รู้ในชุมชนได้เล่าให้ฟังว่า น้ำห้วยจะไหลมาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีดินดอนหรือเป็นเนินดินเตี้ยๆ ที่อุดมสมบูรณ์ มีลักษณะคล้ายคอกขี้ป็นน้ำคนจึงเรียกว่าคอกขี้ป็นน้ำกัน(ปัจจุบันอยู่บริเวณคอกไก่เขียว) จะแบ่งแยกน้ำในลำห้วยออกเป็นสองสาย สายหนึ่งจะไหลลงไปทางทิศใต้ แต่อีกสายหนึ่งจะไหลมาผ่านบ้านน้ำดิบนั่นเอง เป็นลำห้วยที่อุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำและพสกสัตว์น้ำทั้งหลาย เช่น หอย ปู ปลา กุ้ง เป็นต้น บางแห่งเป็นวังวน ที่ลึกมาก บางแห่งจะมีน้ำคั่งลงหายไปก็มี บางแห่งยังมีธารน้ำตกที่มากกระทบกับภูผาหิน ไหลตกลงมาหลายจุดด้วยกันน้ำอัสจรรยั้ง ลำห้วยสายนี้จะไหลผ่านทางกลางบ้านน้ำดิบหลวงหมู่ที่ 7 เกือบทั้งหมด

อีกจุดหนึ่งจะมีลำน้ำห้วยที่มีต้นกำเนิดอยู่บริเวณในกลางป่าชุมชนตำบลน้ำดิบ ซึ่งปัจจุบันเรียกกันว่า “คอนกอกไผ่แห้ง” บริเวณนั้นจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ใหญ่เกือบทั้งหมด ลำห้วยนี้คนสมัยนั้นเรียกว่า ห้วยหมาผี จะไหลมาสมทบกับน้ำที่ไหลออกจากบ่อดิน บริเวณคองพ้อบ้าน ของบ้านน้ำดิบน้อยกลายเป็นลำห้วยที่ใหญ่ขึ้น และคนในสมัยนั้นจะเรียกลำห้วยสายนี้ว่า “ห้วยแม่หลวงบัว” แล้วไหลผ่านขึ้นมาทางทิศ

เหนือ ผ่านบ่อน้ำสี่เหลี่ยม(บ่อฆ้องเก่า) จะมีน้ำที่ไหลออกจากปากบ่อสี่เหลี่ยมมาสมทบอีกส่วนหนึ่งไหลลงสู่ลำเหมืองระหว่างหมู่บ้านน้ำดิบกับบ้านวังอู่ – ปากคลองซึ่งมักจะเรียกกันว่าเหมืองปารกฟ้า นั่นเอง จุดที่น้ำไหลออกมามีสมทบกับน้ำห้วยหมาผืนนั้น ชาวบ้านเรียกว่า “คงพ้อบ้าน” (ปัจจุบันคือที่ตั้งของอารามคงนิมิตร์) น้ำสายนี้จะมีสีขาวขุ่น อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพวกปลาานาชนิด มีคนเล่าว่าเคยเห็นงูขนาดใหญ่มาก มาใช้ลำตัวพันรัดกับต้นไม้สองฟากของลำห้วยนี้ตรงบริเวณคงพ้อบ้านนั้น แล้วใช้ลำตัววิดน้ำเพื่อจะได้กินปลาเป็นอาหารในหน้าแล้งหลายครั้งหลายคราด้วยกัน จนคนในสมัยนั้นกลัวและคิดว่าเป็นพญางูของเจ้าที่หรือของพ้อบ้านที่มาปรากฏแสดงปาฏิหาริย์ให้เห็น จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไปทำอะไรใกล้บริเวณคงพ้อบ้านแห่งนั้นบ่อยนัก นอกจากนั้น ยังมีคนพบปลาไหลขนาดใหญ่มาหลายครั้ง จนไม่กล้าจะจับเอาไปกินเลยโดยคิดว่าจะต้องเป็นปลาไหลของเจ้าที่หรือปลาไหลของพ้อบ้านนั้นด้วย

น้ำสายนี้จะไหลผ่านมาที่ข้างบ่อน้ำสี่เหลี่ยม(ปัจจุบันถูกดินโคลนกลบเกือบไม่รู้ว่าเป็นลักษณะของบ่อน้ำแล้ว)ซึ่งผู้เล่าหลายท่านบอกว่าเป็นบ่อน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์คือจะมีเสียงของฆ้องดังกังวานขึ้นมา ในวันสำคัญต่าง ๆ จากใต้บ่อน้ำสี่เหลี่ยมแห่งนี้ เช่น วันเดือนดับ(วันแรม 15 ค่ำ)หรือวันเดือนเพ็ญ(วันขึ้น 15 ค่ำ) ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่า ในบ่อแห่งนี้มีฆ้องเก่า ที่คนในสมัยก่อนโน้นได้นำมาใส่เอาไว้โดยได้ทำพิธีอันศักดิ์สิทธิ์แบบการฝากสมบัติไว้กับผืนแผ่นดินไทยแบบโบราณกาลนั่นเอง ภายหลังจึงมักจะเกิดการแสดงปาฏิหาริย์ให้คนเราได้เห็นกันในเทศกาลหรือวันสำคัญทางศาสนาด้วย

จากลำน้ำห้วยที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีน้ำที่ไหลออกจากปากบ่อในหมู่บ้านน้ำดิบของเราอีกหลายจุดด้วยกัน โดยบางแห่งจะพุ่งขึ้นมาเหมือนน้ำพุในปัจจุบันด้วย เช่น ที่บ่อน้ำบ้านของพ่อหลวงทองใบ ชายน้อย และที่บ่อน้ำของพ่อคำ - แม่รสคำ แก้วแดง (ข้างประตูเข้าของโรงเรียนวัดน้ำดิบปัจจุบัน) นอกจากนั้น บ่อน้ำที่ขุดลงบนดินในหมู่บ้านน้ำดิบทุกจุดจะ พบน้ำได้ไม่ยากเลย จะมีน้ำขึ้นมาเกยคันถึงปากบ่อหรือสูงเพียงดินนั่นเอง

การบริหารจัดการน้ำ ในอดีต ชาวบ้านน้ำดิบอาศัยน้ำตามธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักในการ ดำเนินชีวิตตามวิถีเกษตรกรรม เป็นการทำการเกษตรแบบพอเพียง ไม่ได้ทำในเชิงเศรษฐกิจแบบปัจจุบัน และไม่มี การตัดต้นไม้ทำลายป่า โดยอาศัยแหล่งน้ำ จากน้ำฝน น้ำบ่อน้ำดิน น้ำลำคลองและแม่น้ำปิง นำมาใช้ในการเกษตร โดยจะทำฝายทดน้ำเข้า สวน ไร่ และนาผ่านทางลำคลอง ลำเหมือง เนื่องจากน้ำอุดม สมบูรณ์ การใช้น้ำไม่มาก

ในปัจจุบัน บ้านน้ำดิบ ได้เปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรจากการเกษตรแบบพอเพียงขยับขยายไปเป็น การเกษตรเชิงเศรษฐกิจ มีการทำสวนลำไย สวนมะม่วง ซึ่งทำการค้ามากขึ้น มีการนำเครื่องจักรมาใช้ ในการเกษตร มีการตัดต้นไม้เพื่อปรับปรุงขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกมากขึ้น ปริมาณการใช้น้ำจึงมีความ จำเป็นมากขึ้นตามไปด้วย จากการสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านน้ำดิบ ได้คำตอบเกี่ยวกับการใช้น้ำในการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตแล้วได้คำตอบคือ ไปเป็นคนละแบบเหมือนพลิกฝ่ามือเลยทีเดียว เพราะน้ำห้วยที่เคยไหลตลอดปี ก็หายไป แม้แต่ฤดูฝนบางปีก็ยังไม่เคยเห็นน้ำห้วยไหลมาอีกด้วยซ้ำไป น้ำจาก บ่อน้ำดินที่ขุด

ไว้ตามบ้านในอดีตก็เหือดแห้งหายไปหมด เหลือให้เราได้เห็นแค่บ่อร้างที่ปราศจากแม้แต่ น้ำเพียงหยดเดียว มีการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลที่มีความลึกลงไปหลายสิบเมตร บางแห่งลึกกว่าร้อยเมตรก็มีมากมาย จากการสอบถาม และการสังเกตของคณะทีมงานวิจัยได้คำตอบ คือ พื้นที่ของบ้านน้ำดิบนั้นห่างจากลำน้ำแม่ปิงไม่มากนัก ซึ่งปัจจุบันมีการขุดลอกลำน้ำปิงและมีการขุดทรายไปใช้ในการก่อสร้าง ซึ่งมีทำทรายหลายแห่ง เมื่อมีการขุดทรายทำให้ระดับน้ำได้ดินตื้น ลตะกอนลึกลงไปด้วย จึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้บ้านน้ำดิบเกิดเป็นบ่อร้างตามไปด้วย

“.....อนิจจา ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ท่านเคยคิดบ้างไหมว่าเราจะช่วยกันทำอย่างไรบ้าง ถึงจะช่วยกันอนุรักษ์แหล่งน้ำของพวกเราที่มีอยู่เพียงน้อยนิดเหล่านี้ไว้ให้พวกเราและลูกหลานของพวกเราได้มีใช้มีดื่มในอนาคต่อไปอีกยาวนาน อย่าคิดว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่ไม่มีวันหมดไปจากโลกนี้ได้ ถ้าคิดอย่างนั้นท่านทั้งหลายคงคิดผิดไปแล้วแน่นอน มาเถิดท่านทั้งหลายเรามาเริ่มต้น ช่วยกันคิดป้องกันและแก้ไขในเรื่องของแหล่งน้ำต่าง ๆ ในชุมชนของเรา และเริ่มต้นช่วยกันปฏิบัติตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปคงจะยังไม่สายเกินไปแน่นอน” (อาจารย์สมชาย ชัยแสน ครูในดวงใจ ปี 2546 จังหวัดลำพูน สาขาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม)

“หนึ่งสมอง สองมือ คือพลัง
จะลุยยัง สิ่งไม่ดี ที่ทั้งมอง
มาร่วมสร้าง สรรค์แต่ง แผ่นดินทอง
สร้างเพื่อน้อง ลูกหลาน ประสานใจ
อีกไม่นาน งานสรรค์สร้าง คงเกิดผล
รวยหรือจน คนช่วยกัน นั้นสุดโต
ขอเพียงแต่ ช่วยกันจริง ด้วยน้ำใจ
ผลที่ได้ ชุมชนเด่น เห็นทันตา”

การสูญสลายไปของน้ำในพื้นที่นั้นมิสาเหตุมาจากหลายประการ เช่น คนตัดไม้ทำลายป่า ไม่มีต้นไม้ใหญ่คอยดูดซับอุ้มน้ำเอาไว้ในแผ่นดิน จึงขาดความชุ่มชื้น และที่แน่นอนก็คือการขุดทรายบริเวณ ลำน้ำแม่ปิงซึ่งอยู่ไม่ไกลจากท้องถิ่น เมื่อทรายข้างล่างถูกดูดขึ้นมาใช้มากมายพื้นแผ่นดินก็ย่อมจะเกิดเป็นโพลง น้ำก็ต้องลดลงไปตามแผ่นดินข้างล่าง และที่อันตรายอย่างยิ่งในอนาคตก็คือ “การทรุดตัวของแผ่นดิน” ย่อมจะเกิดผลกระทบและความเสียหายกับบ้านเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ข. ทรัพยากรป่าไม้

ในอดีต ป่าไม้แถบบริเวณหมู่บ้านน้ำดิบออกไปทุกทิศทาง ประกอบไปด้วยป่าที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะสองฝั่งฝายของลำห้วยจะหนาทึบไปด้วยลำต้นของไม้ใหญ่ เช่น ไม้สัก ไม้เต็ง ไม้ประดู่ ไม้แดง และ

ไม้เบญจพรรณต่างๆมากมาย เป็นที่อยู่อาศัยของพวกสัตว์ป่าทั้งหลายที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ การหาของป่า มาประกอบอาหารในชีวิตประจำวันนั้นแสนจะง่ายดายตามฤดูกาล พืชผักสมุนไพรก็อุดมสมบูรณ์

ในปัจจุบันนี้ เกือบจะไม่เหลือร่องรอยให้เราได้รับรู้ได้เห็นและได้ศึกษากันเลย คงเหลือแต่ป่าชุมชน ผืนสุดท้ายที่มีเพียงน้อยนิด ก็ยังมีผู้คนที่ย่อยจะทำลายไปที่ละนิด ๆ โดยไม่รู้ตัวเอง เช่น ขนเอาขยะต่าง ๆ มาทิ้งให้เกิดเป็นมลภาวะกับสภาพแวดล้อม ทำลายภูมิทัศน์อันสวยงามของชุมชนเรา หรือการแผ้วถางป่า การบุกรุกทำลายเพื่อยึดครองเอามาเป็นผลประโยชน์แห่งตน การเผาป่าในฤดูแล้งจะ โดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ก็นับว่าเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ยังคงหลงเหลือมาไว้เป็นสมบัติผืนสุดท้ายของชุมชนเรา คือไปในอนาคต เหล่าบรรดาลูกหลานของพวกเราคงจะต้องพบกับความแห้งแล้งและภัยพิบัติต่างๆ อีกมากมายที่จะต้องเกิดตามมาอย่างแน่นอน

หากพวกเราช่วยกัน สืบสานไว้	รวมน้ำใจช่วยปกป้อง คอยรักษา
ป่าเคยให้ได้รับสุข ทุกชีวา	อีกไม่ช้าหากป่าหมด คงอดกัน
ป่าให้น้ำให้ทั้งความ ชุ่มฉ่ำจิต	ให้ชีวิตชุ่มชีวา สาระพัน
ผักไม้เห็ดเด็ดจากป่า มาทั้งนั้น	เสริมสร้างผืนปกป้อง คุ้มครองเทอญ

ก. ทรัพยากรดิน

ในอดีต เมื่อน้ำอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้ให้ความชุ่มชื้น ผืนดินย่อมมีความสมบูรณ์ตามมาเป็นแน่แท้ ผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตท่านถึงได้ตัดสินใจอพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานรกรากในพื้นที่แห่งนี้ จนมีคำพังเพยของคน ของในสมัยก่อนกล่าวเปรียบเทียบกับว่า “...ผืนแผ่นดินดีนี้ ในน้ำมีปลา(ปลา) ในนามีข้าว ในใจในเหล้า (ป่า คง) มีสิ่งของกินและของใช้(ของกินของใช้)...”

ในปัจจุบันนี้ ทรัพยากรดินได้ถูกใช้ไปเกือบทุกพื้นที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปไม่มีวันจบสิ้น หลายที่ หลายแห่งถูกใช้ไปโดยมิได้รับการดูแลรักษาพื้นที่ที่ควร ทำให้สภาพของดินเหล่านั้นเสื่อมสลายไปโดยไม่รู้ตัว เช่น ดินถูกไฟเผาบ่อย ๆ ทำให้เกิดการสูญเสียอินทรียวัตถุที่เป็นประโยชน์ในดินไปมากมาย การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช ซึ่งทำให้เกิดการตกค้างและสูญเสียอินทรียวัตถุอื่นๆที่เป็นตัวก่อเกิดประโยชน์ให้กับพื้นดิน ทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกด้วย เป็นต้น

ดังนั้น พวกเราซึ่งเป็นคนรุ่นหลังก็จะต้องมาช่วยกันคิดวิธีการและหาหนทางที่จะต้องช่วยกัน ป้องกันและเสริมสร้างทรัพยากรในหมู่บ้านหรือชุมชนของเราให้มีสภาพที่ดีและให้คุณค่าที่น่าพอใจต่อลูกหลานของเราต่อไป

ง. ทรัพยากรหิน ถ้ำ ทราย และภูเขาต่างๆ

ในอดีตนั้น ภูเขา เนินผา ถ้ำ และหินต่างๆ ในบริเวณของหมู่บ้านน้ำดิบของเรานั้น มีอยู่มากมาย โดยเฉพาะตรงบริเวณที่ใกล้กับหนองผาในปัจจุบัน จะมีเนินของก้อนหินใหญ่มากมาย มีถ้ำหนองผาที่เล่าลือ

กันว่าเป็นคำที่เก็บสมบัติของคนยุคโบราณ มีเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ของคนในอดีต ที่คนรุ่นหลังต่อมาสามารถไปหยิบยืมเอามาใช้ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ เมื่อเสร็จพิธีกรรมนั้นๆ แล้ว ก็จะพากันนำกลับไปส่งคืนไว้ที่เดิม ซึ่งได้ปฏิบัติกันมาเป็นเวลาอันยาวนานแล้ว ส่วนก้อนหินใหญ่นั้นมีประดับอยู่ทั่วบริเวณจำนวนมาก มีหน้าผาสูง คนจึงเรียกกันว่าหนองผา

ต่อมาภายหลัง มีคนจากที่อื่นมาขโมยเอาทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งของต่างๆ ภายในถ้ำไปเป็นสมบัติของตนเอง บางคนหยิบยืมไปแล้วไม่นำมาส่งคืนไว้ที่เดิม ผู้เล่าบอกว่าเทวดา ฟาติณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ปกปักรักษาสิ่งเหล่านั้นอยู่ ท่านได้พิโรธจึงบันดาลให้ก้อนหินถล่มลงปิดทับปากถ้ำหายไปจนถึงปัจจุบันนี้ เหลือให้เราเห็นแค่ร่องรอยของกองหินไว้เท่านั้น และต่อมาผู้คนได้นำเอาเศษของหินไปใช้ถมถนนหนทางสาธารณะ ในหมู่บ้านอีกมากมายจึงทำให้ทรัพยากรพวกหินและทรายต่างๆ นั้นลดน้อยถอยลงไปเกือบจะไม่เหลือให้เห็นซากอย่างเช่นปัจจุบันนี้

จ. สิ่งแวดล้อมอื่นๆ

ขยะ คือ ตัวปัญหาอันยิ่งใหญ่ในสังคมปัจจุบัน ถ้าหากเราไม่ช่วยกันป้องกัน กำจัดและดูแลให้ถูกวิธี ยิงจะทำให้เกิดมลภาวะตามมาในอนาคตอย่างมากมาฆมหาศาล จุมนคนใดยังมีความเจริญทางวัตถุมากขึ้นชุมชนนั้นก็ยังมีปัญหาด้านขยะติดตามมาเป็นเงาตามตัว นั่นคือสังคม

ในอดีต ทำไมขยะจึงไม่เกิดปัญหา? ปัจจุบันขยะมาจากไหน ทำไมถึงมีมาก? นี่คือข้อสงสัยของอีกหลายๆคน ที่มีถามอยู่ในใจเสมอ เหตุที่ไม่เกิดปัญหาในอดีตนั้นสืบเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น

1. ผู้คนมีความรับผิดชอบมีคุณธรรมนำหน้าการปฏิบัติ รู้จักกำจัดขยะในครัวเรือนแห่งตนที่เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นมา ด้วยการฝังกลบ การเผาในหลุมดินในพื้นที่ของตน การใช้เป็นปุ๋ยชีวภาพสำหรับขยะที่ย่อยสลายได้หรือขยะอันเกิดจากพืชผักหรือพืชผลธรรมชาติ เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมและสังคมมีสภาพที่ดี คนในอดีตมีสภาพแวดล้อมและสังคมที่ดีมาก ทั้งที่เป็นสิ่งอันเกิดจากธรรมชาติหรือสิ่งที่เกิดจากมนุษย์เราสร้างขึ้นมาก็ตาม ที่ช่วยเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องของการกำจัดขยะเป็นไปอย่างมีระเบียบและเป็นระบบโดยไม่ต้องให้ใครมาคอยควบคุมให้ปฏิบัติเหมือนในยุคปัจจุบันนี้

3. ความหลากหลายของขยะอันเกิดจากความอยากของคนในสังคมนั้นๆ ยังมีน้อย ในอดีตนั้น ขยะส่วนใหญ่มักจะเป็นขยะธรรมชาติ ที่มีการย่อยสลายได้เองและย่อยสลายได้เร็ว โดยไม่เกิดปัญหากับสังคมและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป แต่ในปัจจุบัน ยิ่งความเจริญเข้ามาในสังคมมากขึ้นเพียงใด ปัญหาแห่งขยะมลพิษต่างๆย่อมมีมากขึ้นตามมาเป็นทวีคูณแน่นอน และส่วนใหญ่ก็จะเป็นขยะที่กำจัดยากย่อยสลายช้า มีปัญหากับสภาพแวดล้อมแถมยังมีสารพิษเจือปนอีกด้วย

4. สภาพความเป็นอยู่ ระบบเศรษฐกิจต่างกัน ในอดีตนั้นสภาพความเป็นอยู่และระบบเศรษฐกิจไม่ได้บีบบังคับ ทำมาหากินไปตามสภาพของท้องถิ่น ไม่ค่อยมีการแข่งขัน สังคมสงบ ความเป็น

อยู่เรียบง่าย ทำให้คนเราไม่เกิดความเห็นแก่ตน ไม่คิดเอาเปรียบกับสังคม มีความละเอียดอ่อนต่อการกระทำที่ผิดไปจากระบบแห่งสังคมนั้นๆ จึงไม่เคยมีปัญหาเรื่องขยะล้นเมืองหรือขยะรกรุงราเหมือนดังเช่นยุคปัจจุบันนี้

5. สภาพขององค์ประกอบอื่นๆ

สิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาประกอบให้เห็นนี้ เป็นแค่เพียงบางส่วนเท่านั้น แล้วต่อไปในอนาคตคงจะต้องมีปัญหาติดตามมาอีกมากมาย นี่คือการท้าทายที่จะทำให้พวกเราเหล่าลูกหลานต้องช่วยกันคิด ช่วยกันหาแนวทางที่จะต้องวางแผนไว้ป้องกันและรับมือกับปัญหาของขยะ ที่จะมีตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในอนาคตอันใกล้นี้ และวันข้างหน้าค่อยๆ ไปอีกด้วย

ถ้าเราสามารถป้องกันมิให้เกิดมลภาวะต่างๆ เหล่านี้ได้ ถึงแม้จะไม่เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ตาม ก็คงจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมด้านอื่นๆ มีสภาพที่ดีเกิดขึ้นตามมาด้วย เช่นสิ่งแวดล้อมทางอากาศ สิ่งแวดล้อมทางภูมิทัศน์เช่น สภาพของป่าชุมชน สุขภาพกายและใจของผู้คนในชุมชนของเราก็ย่อมจะมีผลที่ดีตามมาเป็นเงาตามตัวอีกด้วย

สิ่งที่ได้ค้นพบจากการศึกษาประเด็นทรัพยากร

1. บ้านน้ำดิบมีแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดีมีคุณค่ามากมาย
2. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ถูกใช้อย่างไม่เห็นคุณค่าเท่าที่ควร
3. ขาดการดูแลและบำรุงรักษาอย่างถูกหลักวิชาการ
4. ชุมชนไม่เห็นความสำคัญต่อการใช้และการรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นเท่าที่ควร

วิธีการหรือการวางแผนในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรต่างๆ นั้น มีดังนี้

1. เรื่องทรัพยากรน้ำ ได้มีการแก้ไขดังนี้
 - 1.1 ได้ขุดเจาะบ่อน้ำตื้น บาดน้ำลึก ใช้ในการบริโภคและใช้ในการเกษตรกรรม แทนบ่อน้ำหรือที่ภาษาพื้นบ้านจะเรียกว่า “น้ำบ่อ” ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นบ่อร้างไปเกือบทุกๆ บ่อในหมู่บ้าน
 - 1.2 ปัจจุบันกรมชลประทาน ได้ส่งเสริมการสร้างคลองชลประทาน เป็นคลองส่งน้ำแบบคอนกรีต โดยได้เริ่มทำในปีงบประมาณ 2549 เป็นต้นไป
 - 1.3 มีการส่งเสริมการขุดบ่อกักน้ำเอาไว้ใช้ในฤดูแล้งตามแหล่งสวนและไร่นาต่างๆ ในหมู่บ้าน พร้อมทั้งส่งการเลี้ยงปลาไปด้วย จะทำให้ได้รับผลประโยชน์ควบคู่กันไปด้วย
2. เรื่องทรัพยากรป่าไม้ มีการวางแผนแก้ไขไว้ดังนี้
 - 2.1 ได้พัฒนาป่าที่เหลืออยู่เป็นชุมชน โดยได้ช่วยกันดูแลซึ่งมี กำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ส.อบต.และชาวบ้านในเขตชุมชนได้ช่วยกันดูแลรักษา
 - 2.2 มีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำอ่าว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งเจ้าหน้าที่มาดูแลรักษาและพัฒนาป่าให้คงสภาพที่ดีอยู่ต่อไป

- 2.3 มีการจัดการเรียนการสอนเป็นวิชาหลักสูตรท้องถิ่นให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในการเห็นความสำคัญของป่าไม้ ที่ต่อวิถีชีวิตของทุกๆ คนในท้องถิ่นของเรา
3. เรื่องสิ่งแวดล้อมด้านขยะ มีการวางแผนทางแก้ไขไว้ดังนี้
 - 3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ ได้จัดทำโครงการฝังกลบเป็นปีๆ ไปตลอดมา และมีการเตรียมวางโครงการกำจัดขยะแบบถาวรไว้ในอนาคต
 - 3.2 รณรงค์ให้บุคคลภายในหมู่บ้าน กำจัดขยะ โดยการแยก และกำจัดให้อุณหภูมิเพื่อสลายสถานะ เช่น ขยะรีไซเคิล ขยะปุ๋ยชีวภาพ และขยะกิ่งก้านไม้ เป็นต้น
 - 3.3 ให้ความรู้เรื่องการกำจัดขยะ และรณรงค์ให้ช่วยกันดูแลหรือเป็นหูเป็นตาให้กับป่าชุมชน มีให้บุคคลภายนอกท้องถิ่นมาอาชญากรรมมาแอบทิ้งในเวลากลางคืนที่บริเวณเขตป่าชุมชน
4. สิ่งแวดล้อมด้านดิน / ในไร่นาและในสวน มีการวางแผนทางแก้ไขไว้ดังนี้
 - 4.1 รวมกันตั้งกลุ่มเพื่อผลิตและใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมีในสวน ไร่ นา เพื่อปรับสภาพดินที่กลายเป็นดินกรด ดินด่าง ให้มีสภาพที่ดีขึ้น
 - 4.2 รณรงค์ใช้พืชสมุนไพรแทนสารเคมี เพื่อใช้ในการกำจัดหรือไล่ศัตรูพืช เช่น มีการส่งเสริมการทำอีดัม และการนำเอาอีดัม มาผสมกากน้ำตาลและพืชสมุนไพรเพื่อใช้ในการเกษตรกรรม
5. สิ่งแวดล้อมด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ มีการวางแผนทางในการจัดการดูแลแก้ไขได้นำข้อคิดเห็นเสนอในหมวดของโบราณสถานและโบราณวัตถุ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดให้มีการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้และการรักษาทรัพยากรอย่างถูกวิธี
2. ควรมีการปลูกจิตสำนึกแก่บุคคลในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนของชาติ
3. รัฐควรจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนการใช้ปุ๋ยเคมี การบริหารจัดการเกี่ยวกับการใช้น้ำการบริหารจัดการเกี่ยวกับปัญหาการกำจัดขยะ
4. ควรมีการฟื้นฟูการรักษา วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งที่ทรงคุณค่า ของบ้านน้ำดิบ

การออกไปศึกษาเรียนรู้จากของจริงที่ป่าชุมชนบ้านน้ำคืบน้อยเพื่อกระตุ้นเตือนให้นักเรียนร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปลูกจิตใต้สำนึกเพื่อจะสืบสานเจตนาที่ดีของบรรพบุรุษสืบไป

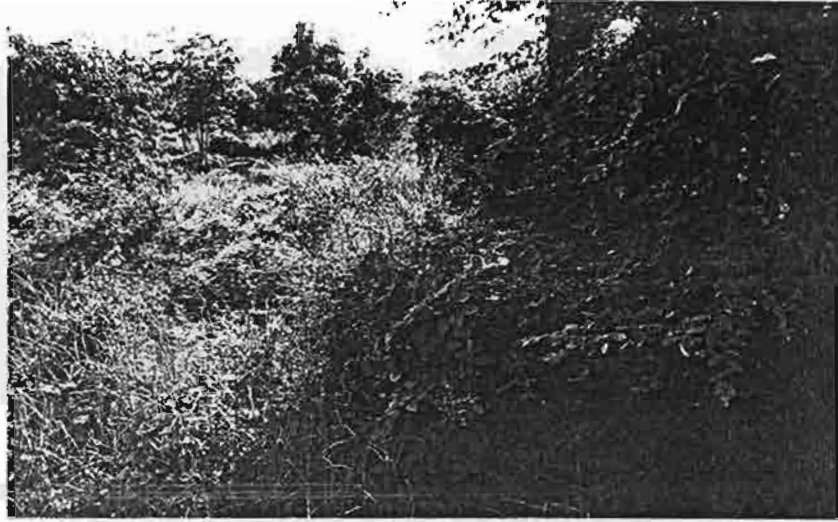

ป่าลุ่มน้ำอ่าวหรือป่าชุมชนตำบลน้ำคืบ ปัจจุบันนี้(พ.ศ.2548) นับว่าเป็นป่าสิ้นสุดท้ายของชุมชนเรา ที่ยังพอจะมีให้ลูกหลานได้รับรู้และศึกษาต่อไปในอนาคตว่า “ป่าไม้” มีลักษณะเป็นอย่างไร และป่า คือ แหล่งมรดกอันล้ำค่าซึ่งจะทำให้เกิดคุณค่าอันมหาศาลต่อชุมชนได้

“ขยะ” คือตัวปัญหาทำให้เกิดมลภาวะมากมาย ป่ากับป่าย มักจะเห็นอยู่คู่กันเสมอ แต่ที่สำคัญยิ่งจริงๆ มันอยู่ที่คนเราต่างหาก เมื่อใดชุมชนมีคนรู้รับผิดชอบ มองป่าไปรอบๆ ก็ชื่นตาชื่นใจ หากชุมชนใด แล้งน้ำใจ ไร้ความรับผิดชอบ มองป่าไปไม่ถึงรอบ มีขยะมาประกอบ ก็อ่อนใจ แล้วใครจะเป็นผู้รับกรรม ที่ มีผู้กระทำทั้งไว้ด้วยความมั่งง่าย เพียงเพื่อให้คนเดียวสบาย แต่คนมากมายต้องเดือดร้อน

บริเวณแห่งนี้ในอดีตคือสายลำห้วย หรือบริเวณต้นสายน้ำห้วยอันอุดมสมบูรณ์ ของชุมชนบ้านน้ำคืบ ซึ่งอยู่เชิงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านน้ำคืบ ปัจจุบันนี้เกือบจะไม่ว่ามันคือลำห้วย เพราะถูกดินโคลนกลบจนตื้นเขินและในฤดูฝนมีวัชพืช ขึ้นเต็มไปหมดดังที่เห็นในภาพนี้

เมื่อก่อนนี้มีแต่น้ำ ไหลตามบ่อ
มาบัดนี้ไม่มีใคร ใครเหลียวมอง
จะให้เหมือนในอดีต นั่นคงยาก
กลับมาสร้างสานฝัน งานทุกสิ่ง

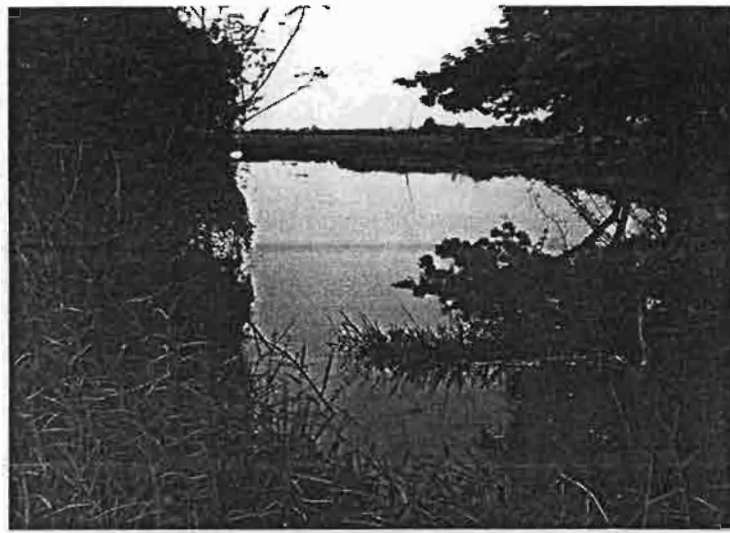
ช่วยเลี้ยงหล่อชุมชน คนทั้งผอง
ทั้งบ่อหนองบองกร้าง อ้างว้างจริง
น้ำหนึ่จากป่าหนึ่หาช น้ำอาบยัง
ไม่ทอดทิ้งร่วมกับรัฐ พัฒนา

ร่องรอยของแนวน้ำห้วย ที่ไหลมาจากห้วยหมาผี ซึ่งมีต้นกำเนิดบริเวณในป่าชุมชนตำบลน้ำดิบ ปัจจุบันเรียกว่า “ดอนกอไผ่แห้ง” บริเวณแถบนั้นในอดีต จะเป็นดงป่าไม้ใหญ่เกือบทั้งหมด มีน้ำไหลออกมา กลายเป็นลำห้วย แล้วไหลมารวมกับห้วยที่เกิดบริเวณดงพ้อบ้าน(อารามดงนิมิต) กลายเป็นลำห้วยที่อุดมสมบูรณ์ ผ่านไปยังบ่อน้ำสี่แจ่ง ดังที่ได้อธิบายไว้ในประวัติดั้งเดิมของบ้านน้ำดิบ

ในปัจจุบัน ร่องรอยของลำห้วยได้ตื้นเขินไปมาก กลายเป็นที่สวนและที่อยู่อาศัยของชุมชนไปเป็นจำนวนมาก ดอนนี้ทางหมู่บ้านได้ขุดปรับเป็นแนวลำห้วยเพื่อให้ น้ำได้ไหลผ่านไปในฤดูฝนบ้าง พอจะเห็นได้ดังที่ปรากฏในภาพนี้ ปัจจุบันคือบริเวณข้างหลังของอารามดงนิมิต บ้านน้ำดิบน้อย หมู่ที่ 6

หนองผา ในปัจจุบัน ก็นับว่าเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้านน้ำดิบอีกแห่งหนึ่ง ที่สามารถ กักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตรกรรมได้ดีพอสมควร ข้างฝั่งบริเวณหนองผาแห่งนี้ คือที่ตั้งของปากถ้ำสมบัติอันมีคุณค่าของชุมชนในประวัติศาสตร์แห่งล้านนาอีกแห่งหนึ่ง จะมีน้ำอันอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีตกาล

ที่ราบกลุ่มผืนใหญ่ที่เป็นท้องทุ่งนาของชุมชนบ้าน เป็นแหล่งที่มีพื้นดินอุดมสมบูรณ์และกว้างขวาง อยู่ระหว่างบ้านน้ำดิบกับบ้านหนองคำขาว บ้านวังสวนกล้วย บ้านวังกู่ และบ้านปากถ้ำ ซึ่งยังคงหลงเหลือลักษณะในอดีตอันเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ ในนามิปลา ในนามิข้าว ให้เราให้เห็นกันอยู่

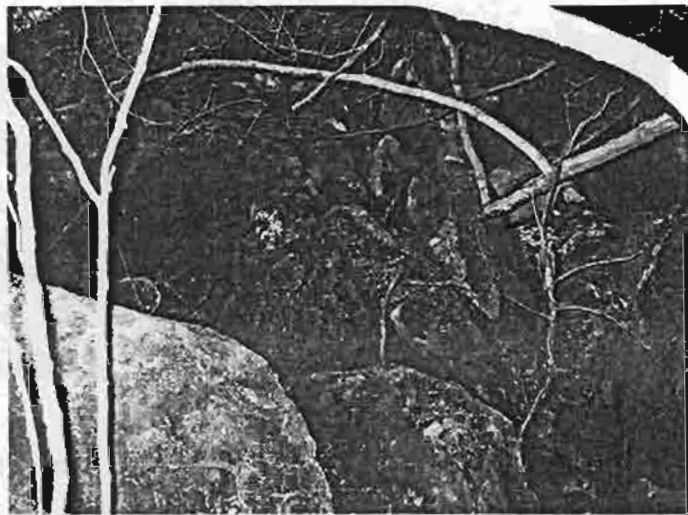
หินรูปหัวเรือ ที่ข้างฝั่งหนองผา ยังคงเห็นร่องรอยพอจะคาดเดาได้ว่า นี่คือรูปหัวเรือโบราณที่มีอยู่ในตำนานแห่งอดีต ที่เคยได้รับฟังจากการเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่สืบต่อ ๆ กันมา ท่านบอกว่าหางของเรืออยู่ที่หลังวัดคอกน้อยที่เห็นในปัจจุบัน เป็นสถานที่ที่นับว่าเป็นแหล่งศักดิ์สิทธิ์อีกแห่งหนึ่งของชุมชนเรา

ร่องรอยข้างใน ของหินรูปหัวเรือที่ถูกธรรมชาติทำให้เกิดการผุกร่อนไปตามกาลเวลา ยังโชคดีที่มีให้อนุชนรุ่นหลังได้ดูได้รู้และได้เก็บอยู่บ้าง เพื่อช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่มีคุณค่าในอนาคตต่อไป(ตั้งอยู่ข้างปากถ้ำหนองผาในอดีต ในเขตหมู่ 6)

ร่องรอยของหินก้อนขนาดใหญ่บริเวณใกล้กับ หินรูปหัวเรือ ที่เคยเป็นบริเวณของปากถ้ำหนองผา ที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบ ๆ กันมา ว่าในอดีตมีของใช้โบราณต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพิธีการต่าง ๆ เมื่อชาวบ้านมีงานก็จะไปยืมเอามาใช้ เสร็จพิธีแล้วก็จะนำกลับไปส่งคืนไว้ที่เดิม ภายหลังมีคนที่ไม่ยอมส่งคืน ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายพิโรธจึงสาปให้ปากถ้ำถูกหินก้อนใหญ่ถล่มลงมาปิดไว้ดังแต่นั้นมา

บริเวณดงหินกอง ที่มีร่องรอยคล้ายเป็นที่ที่อาจจะนิปล่องของถ้ำ หรือจะมีซอกหลบหินในถ้ำที่ถูกหินพังลงมาทับปิดไว้เช่นในปัจจุบัน เพราะในอดีตนั้นตรงบริเวณนี้มีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เคยเห็นมีแสงของเปลวไฟหรือลูกไฟลอยออกมาในตอนกลางคืน ที่ทุกท่านมักจะเรียกกันว่า “พระธาตุออก”

ซากร่องรอยของบ่อน้ำสีแฉ่ง ซึ่งในปัจจุบันนี้ถูกดินโคลนทับถมดินเงินจนมองดูเกือบไม่รู้ว่าตรงนี้คือ “บ่อน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ในสมัยก่อน” บ่อน้ำที่มีน้องเก้าใบ บรรจู่อยู่ข้างในตามคำเล่าขาน ของผู้เฒ่าผู้แก่สมัยก่อนจะมีน้ำไหลออกมาที่ปากบ่อลงสู่ลำห้วยตลอดทั้งปี (อยู่ในเขตของบ้านน้ำคืบหมู่ที่ 6)

วิถีชีวิตบ้านน้ำดิบ

คณะนักวิจัยกลุ่มที่ 1 ซึ่งมีจำนวนสมาชิก 7 คน โดยการนำของพ่อหลวงประพันธ์ อุ๋นโพธิ์ ได้ออกเก็บข้อมูลในหัวข้อเรื่อง วิถีชีวิตบ้านน้ำดิบเป็นระยะ ๆ ดังต่อไปนี้

การสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ เป็นไปอย่างอบอุ่นและเป็นกันเอง ข้อมูลเหล่านี้มาจากท่านผู้เฒ่า ผู้แก่ในหมู่บ้าน จากหลักฐานรูปภาพเก่า ๆ ที่ยังพอมีอยู่ พร้อมทั้งจัดเก็บด้วยการถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐาน การออกเก็บข้อมูลระยะแรกนั้น ทำเป็นกลุ่มใหญ่ แต่หลังจากนั้นทางกลุ่มให้สมาชิกแต่ละคนสืบเสาะค้นหาเพิ่มเติมอีกทางหนึ่ง จึงได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำจัดเก็บและเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบ

น้ำดิบ ชุมชนที่มีอดีตอันยาวนาน สงบ ร่มรื่น แหล่งอาลัยธรรมชาติที่สวยงาม ประทับใจทรัพยากรธรรมชาติอันหลากหลาย ประชากรอยู่อย่างมีความสุขตามสภาพเศรษฐกิจพอเพียง มีวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ทรงคุณค่าและมีเอกลักษณ์โดดเด่นอยู่ในตัวของมันเอง บ้านน้ำดิบจึงเป็นหมู่บ้านที่คนถิ่นอื่นอยากเข้ามาสัมผัสกลิ่นไอของความมีน้ำใจ ไมตรี วิถีชีวิตอันสงบ เรียบง่ายของชาวบ้านน้ำดิบ

ปัจจุบัน บ้านน้ำดิบแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านน้ำดิบน้อย หมู่ที่ 6 และบ้านน้ำดิบหลวง หมู่ที่ 7 อดีตอันยาวไกลของชุมชนแห่งนี้หลากหลายไปด้วยหลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งคณะนักวิจัย ได้แยกหัวข้อในการดำเนินงานดังนี้

1. ด้านการเกษตร
2. ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน
3. ด้านการศึกษา
4. ด้านสภาพภูมิศาสตร์
5. ด้านรายได้ต่อครัวเรือน
6. ด้านการดำรงชีวิต

คณะนักวิจัยได้ออกเก็บรวบรวมข้อมูลตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จนได้ข้อมูลที่มากมายพอสมควร พร้อมทั้งจะนำเสนอเป็นลำดับต่อไป

1. ด้านการเกษตร

สมัยก่อนการทำเกษตร อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนด เครื่องมือที่ใช้ช่วยทุ่นแรงในการทำเกษตร อาศัยแรงงานจากสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ไม่มีเครื่องจักรกล ในการทำการเกษตร การเกษตรที่ทำกันอย่างเป็นลำเป็นสันได้แก่

1. การทำนา เป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านน้ำดิบ ผลผลิตที่ได้ส่วนมากจะเก็บไว้บริโภคเอง จะขายเป็นบางส่วนเท่านั้น
2. การทำไร่กระเทียม เป็นพืชเศรษฐกิจอันดับรองจากข้าว ทำการเพาะปลูกเป็นบางส่วน ไม่ทุกครัวเรือนปลูกเพื่อบริโภคและจำหน่าย

3. ครึ่งและตัวลึง กระทำเป็นบางครอบครัว เพื่อบริโภคและจำหน่าย

ในอดีตจะเห็นได้ว่า การเกษตรสมัยก่อน ทำกันแบบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เน้นการเพาะปลูกเพื่อจำหน่าย บางครอบครัวทำมาก บางครอบครัวทำน้อย ทำพอแต่กำลังของตัวเอง การจ้างแรงงานในการทำ การเกษตรไม่มี เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่แบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ช่วยกันทั้งด้านแรงงาน แรงใจ ความคิด การแนะนำช่วยเหลือกัน การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น การทำฝายแม้ว หรือฝายดิน เพื่อทดน้ำเข้าสวนลำไยและไร่นาของตนเอง ซึ่งมีการแบ่งปันปันส่วนน้ำตามความจำเป็นในการใช้ สิทธิขาดในการใช้น้ำนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการดูแลเหมืองฝาย ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า แก่เหมือง และแก่ฝาย ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลทางน้ำ ให้น้ำเดินทางได้อย่างสะดวก และจัดระบบการดูแลแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านทุกคน เมื่อมีการทำความสะดวกเหมือง ชาวบ้านก็จะช่วยกันขุดลอกลำเหมือง และทำฝายกันน้ำร่วมกัน เสร็จการการขุดลอกเหมืองฝายแล้ว จะมีการทำบุญสืบชะตาเหมืองฝาย โดยหวังว่าน้ำท่าจะอุดมสมบูรณ์ สภาพเหมืองฝายสมัยก่อน ปัจจุบันไม่มีให้เห็นอีกแล้ว เนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนแปลงทิศทาง การไหล ซึ่งจากสภาพทางภูมิศาสตร์ ปัจจุบันนี้ประชาชนบ้านน้ำดิบนิยมสูบน้ำจากแหล่งบาดาลขึ้นมาใช้ในพื้นที่ทำการเกษตร

- อาชีพทำการเกษตรเกือบ 100 % เป็นการทำนาเป็นหลัก การทำอาชีพการเกษตรอย่างอื่นมีน้อยมาก คงสืบเนื่องมาจากการประกอบอาชีพตามรอยบรรพบุรุษ รูปแบบการทำจะอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก และการบริหารจัดการเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

- ปัจจุบันอาชีพทำนาเปลี่ยนไปจากการใช้แรงงานสัตว์ เปลี่ยนเป็นเครื่องจักรกลเข้ามาทดแทน พื้นที่การทำการลดลงปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็น การทำสวนลำไยประมาณ 80 % อีก 20 % ยังคงเป็นพื้นที่นา ซึ่งนอกจากสวนลำไยแล้ว ยังคงมีสวนมะม่วงปะปนอยู่เล็กน้อย

- อาชีพรับจ้าง สมัยก่อนไม่ค่อยนิยมกัน เนื่องจากสมัยก่อนอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งกันและกัน แต่มาสมัยนี้มีนิคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้น คนหนุ่มสาวเมื่อเรียนจบแล้ว นิยมเข้าทำงานเป็นลูกจ้างในนิคมอุตสาหกรรม แรงงานที่จะรับจ้างอื่น ๆ ยังมีไม่พอเพียง หนี้เก็บเกี่ยวผลผลิตลำไย ส่วนมากจะอาศัยแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำแทน

- อาชีพค้าขาย สมัยก่อนการค้าขายจะตกอยู่ในมือของนายทุน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่เข้ามาตั้งแหล่งอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากการค้าขายจะทำเฉพาะผลผลิตทางการเกษตรเท่านั้น ปัจจุบันการค้าขายตกอยู่กับนายทุนที่ตั้งราคากันเอง ผลผลิตของราษฎรที่ผลิตออกมาราคาจะสูงหรือต่ำอยู่ที่พ่อค้า ประชาชนไม่มีสิทธิ์ตั้งราคาเอง

- ผลที่ตามมา อดีตความเป็นอยู่ที่พอเพียงอาศัยธรรมชาติ อาศัยความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน มีความสุขกันทั่วหน้า ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ

- ปัจจุบันเป็นสังคมที่แก่งแย่งเอาเปรียบ เศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย ผลผลิตราคาไม่ดี รายได้ตกต่ำ คุณภาพชีวิตไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง

การเกษตรเป็นระบบวิถีชีวิตที่สำคัญต่อการดำรงชีพของชาวบ้านน้ำดิบเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นอาชีพหลักที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังดำรงอยู่ จากการสอบถามผู้สูงอายุในหมู่บ้านหลายท่าน เช่น พ่อหนานบุญหลง ธรรมขันแก้ว พ่อเมืองน้อย ชายน้อย พ่อหลวงทองใบ ชายน้อย ท่านได้กล่าวไว้ว่าแต่ก่อนนั้น บ้านน้ำดิบเป็นหมู่บ้านที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยสายน้ำ 2 สาย คือ สายน้ำที่ไหลผ่านน้ำบ่อสีแจ่ง และอีกสายหนึ่งเป็นสายน้ำที่ไหลผ่านบ้านหนองผ้าขาว ชาวบ้านได้นำน้ำทั้ง 2 สายนี้ ผันเข้าสู่ไร่นาของตนเอง โดยขุดลอกเหมืองฝาย พั่นกันน้ำขนาดเล็ก ที่ทำขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำใช้ในการเพาะปลูก และได้แต่งตั้งผู้ดูแลบริหารจัดการน้ำเข้าสู่ไร่นาใน

บ้านน้ำดิบ บุคคลที่ทำหน้าที่ตรงนี้ เรียกว่า แก่เหมือง ซึ่งมีหน้าที่บริหารเวลาในการใช้น้ำของชาวบ้านตามลำดับก่อนหลังและความสำคัญ ตลอดจนการช่วยกันการช่วยกันปรับปรุง ซ่อมแซมเหมืองส่งน้ำให้สะอาดและใช้ได้ตลอดปี โดยการร่วมมือกันไปทำความสะอาดอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ในช่วงก่อนฤดูการทำนาและช่วงฤดูการทำสวน อีกผู้หนึ่งเราเรียกว่า

แก่ฝาย ซึ่งทำหน้าที่ดูแลฝายหรือท่านบักน้ำที่จะเข้าสู่ลำเหมือง บุคคลผู้นี้มีหน้าที่คล้าย ๆ กับแก่เหมือง แต่จะดูแลฝายที่กันน้ำให้ใช้ประโยชน์ได้ หากชำรุดก็จะเป็นผู้แจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านระดมกำลังชาวบ้านช่วยกันซ่อมแซม ซึ่งฝายในโบราณนั้น ใช้ไม้ไผ่และกิ่งก้านไม้ปักกันขวางทางน้ำ เพื่อให้ให้น้ำเข้าสู่เหมือง เป็นลักษณะฝายน้ำล้น หรือที่เรียกกันว่า “ฝายแม่่ว” สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่แก่เหมืองและแก่ฝาย จะได้รับผลตอบแทน โดยชาวบ้านจะกันบริเวณพื้นที่ทั้งแก่เหมืองและแก่ฝายทำกินฟรีเป็นการตอบแทน และบุคคลทั้งสองนี้ จะเป็นผู้กำหนดวันที่จะทำพิธีสืบชะตเหมืองฝาย ปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็นการสร้างแบบในรูปแบบนี้ การจัดสร้างต้องทำพิธีขอขมาเจ้าที่เจ้าทาง เพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อความมั่นคงแข็งแรง

ไร่อั่วเหลียง พืชเศรษฐกิจอีกตัวหนึ่งที่เห็นได้ในปัจจุบัน แต่สมัยก่อนชุมชนบ้านน้ำดิบ ไม่ค่อยได้สัมผัสกับพืชตัวนี้นัก เพราะสมัยก่อนการเกษตรของชุมชนเราเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

สวนลำไย พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับชุมชนบ้านน้ำดิบอย่างเป็นลำดับเป็นต้นในสมัย 15 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรมีรายได้และความเป็นอยู่ดีมาทุกยุคหนึ่ง แต่ด้วยบริหารการจัดการเกี่ยวกับพืชชนิดนี้ไม่ดี มีการโกงและเอาโรคเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง มาบัดนี้จากทุ่งนาสมัยก่อนแปรสภาพเป็นสวนลำไยที่รายได้ไม่ดี ทำให้คิดถึงทุ่งอันเหลืออร่ามอีกแล้ว

สวนมะม่วง สมัยก่อนทุกบ้านจะมีต้นมะม่วงปลูกอยู่ทั่วไป ส่วนมากจะเป็นมะม่วงแก้ว มะม่วงสามปี มะม่วงคำ หน้าแล้งมะม่วงจะออกผลตามธรรมชาติ ภาพที่เพื่อนบ้านนั่งล้อมวงกินมะม่วง ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว พันธุ์มะม่วงพื้นเมืองเหล่านี้ถูกทำลายไปพร้อมกับระบบนิเวศน์ มีมะม่วงพันธุ์ใหม่เข้ามาแทนที่ และจัดเป็นสวนมะม่วงทำเป็นธุรกิจจำหน่าย ซึ่งบางปีมีกำไรแต่ส่วนมากขาดทุน

การทำนา เป็นอาชีพหลักที่ชาวบ้านน้ำดิบยังยึดมั่นและยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเนื่องจากสภาพแวดล้อมจาก ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและสภาพดินที่ยังเป็นปัจจัยเกื้อหนุนอยู่ แต่วิธีการทำนานั้นได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่ใช้แรงงานสัตว์ในการไถนา บรรทุกผลิตผลจากนาสู่ผู้ฉาง เปลี่ยนไปใช้รถไถยนต์แทน เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร ก็เปลี่ยนไป จากการใช้แรงงานจากควาย ในการไถนาเปลี่ยนเป็นใช้รถไถนา หรือควายเหล็กทำหน้าที่แทน การนวดข้าวจากการใช้แรงงานคน ก็เปลี่ยนเป็นใช้รถเกี่ยวข้าว นวดข้าว สิ่งที่เราทั้งหลายยังพบบ่อยเห็นคือเครื่องมือที่บรรพบุรุษของเราได้ใช้ในการประกอบอาชีพถูกเก็บขึ้นไว้บนหิ้ง หรืออาจจะถูกลืมไปในที่สุดอย่างเช่น

กู อุปกรณ์สำหรับใช้รองรับการฟาคเมล็ดข้าวออกจากคันข้าว รูปร่างเหมือนชามใบใหญ่ไม่มีคูก็ไม่รู้ว่าเขาอะไรรองรับเมล็ดข้าว กู ชามใบใหญ่ที่ให้ประโยชน์กับชุมชนบ้านน้ำดิบในสมัยนั้น แต่บัดนี้กู เจ้าเลี้ย ท่านโค่นปลดระวางแล้ว พักผ่อนเถอะ พักผ่อนเพื่อดูแลสุขภาพจนจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำนาที่ไม่มีเจ้าต๋อไปเถอะ

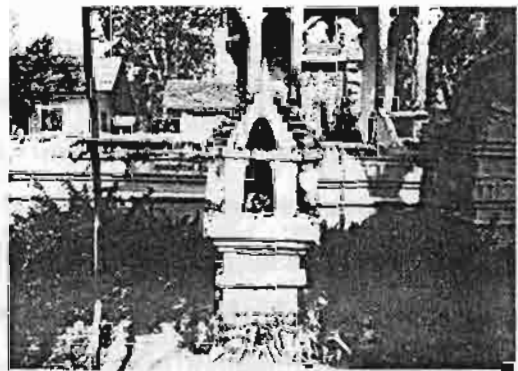
ไม้หีบฟาดข้าว เครื่องมือที่ใช้หีบต้นข้าวแล้วฟาดลงไปในตุ พอ ให้เมล็ดข้าวหล่นลงในตุชวานาชุมชนน้ำดิบจะได้นำไปบริโภค ไม้หีบให้ชุมชนประโยชน์อันใหญ่หลวงต่อชุมชนน้ำดิบสมัยก่อนอย่างเหลือคณานับ บัดนี้เจ้าห้อยอยู่ข้างคูอย่างเงียบเหงา ไม่มีเจ้าของ เรียกใช้บริการเหมือนแต่ก่อน จะมีบ้างก็เพียงชำเลื่องคู่ด้วยหางคา บางครั้งอยากนำมาเป็นเชื้อไฟเสียนี้

2. ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ความเชื่อต่างๆ เช่นเกี่ยวกับพิธีกรรม ภูตผี เจ้าที่เจ้าทาง ชุมชนสมัยก่อนจะมีความเชื่อเรื่องเหล่านี้อย่างเคร่งครัด จะเห็นได้จากการลงเสาเอกปลูกบ้านใหม่ การขึ้นท้าวทั้งสี่ เสือบ้าน เสือวัด ผีปู่ย่า การผัดผี การใช้คำพูดที่ไม่เป็นมงคล ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง คาถาอาคม มีการเซ่นไหว้ บนบานสาธยายเป็นหลัก เพื่อความอยู่ดีมีสุขต่อตนเองและครอบครัว หมู่คณะ มีการยกย่องเคารพผู้ที่มีความรู้ มีวิบุณย์ที่สูงกว่าอย่างเคร่งครัดและอย่างมีสัมมาคารวะ

พิธีบูชาท้าวทั้ง 4

ประเพณีนี้ไม่จำกัดวันเดือนปี จะทำวันใดก็ได้ การขึ้นท้าวทั้ง 4 นั้น นับถือและนิยมกันมาแต่โบราณกาลแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเพณีอันดีงามอย่างหนึ่งควรจะอนุรักษ์ไว้ ซึ่งชาวเหนือเราเมื่อจะทำการมงคลใดๆ ก็มักจะนิยมขึ้นท้าวทั้ง 4 เช่น งานฉลองวัด อาราม แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ปลูกสิ่งก่อสร้าง ขึ้นบ้านใหม่ บวชพระ งานประเพณีต่างๆ มักมีการขึ้นท้าวทั้ง 4 เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อป้องกันอาเพศเหตุภัยอันที่จะเกิดขึ้นระหว่างมีงาน แล้วยังให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ท้าวทั้ง 4 จัดว่าเป็นเทวดาจำพวกหนึ่งที่อาราธนามาปกป้องสิ่งอันเรื้อร่า อันตรายทั้งหลายที่จะเกิดแก่มนุษย์โลก คอยดูแลรักษาทุกข์สุขของมนุษย์โลกทั้ง 4 ทิศ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 นี้ มีนามดังนี้ คือ

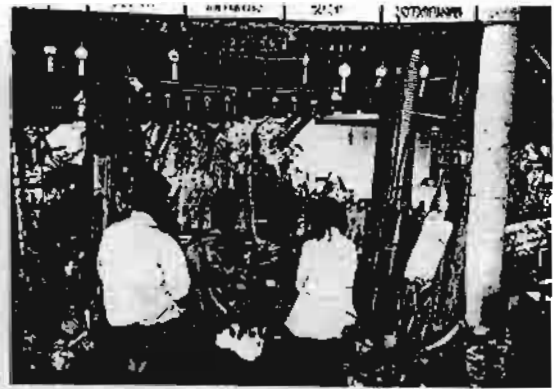
- ท้าวถูเวอร์ หรือท้าวเวสสุวรรณ มีหน้าที่เฝ้าดูแลรักษาทิศอุดร (ทิศเหนือ) มีพวักข์เป็นบริวาร
- ท้าวธตะวัฐฐะ มีหน้าที่เฝ้ารักษาทิศบูรพา (ทิศตะวันออก) มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวาร
- ท้าววิรุฬหก มีหน้าที่เฝ้ารักษาทิศทักษิณ (ทิศใต้) มีพวกเป็นอสูรเป็นบริวาร
- ท้าววิรุฬปักข์ มีหน้าที่ดูแลทิศปัจฉิม (ทิศตะวันตก) มีพวกนาคเป็นบริวาร และมีพระอินทร์เป็นประธาน

พิธีตกแต่งเครื่องสักการบูชาให้น้ำมันขึ้นตั้ง คั้งนั้นเบ้าป็นสาม หมากป็นสาม ผ้าขาว ผ้าแดง ข้าวเปลือก ข้าวสาร เทียนเล่มบาทเล่มเองอย่างละ 4 คู่ สวดยดอกไม้ 8 สวดยใส่ปัจจัย 32 บาท น้ำส้มป่อย ใช้ ดันกล้วยตัดหัวท้ายมาทำประสาธสูงประมาณ 2 ฟุต ใช้ไม้ไผ่ผ่าเป็นกลีบ 2 กลีบ 1 ฟุต แหลมหัวท้าย เสย ท่อนกล้วยด้วยปลายเหลื่อไว้ประมาณ 4 นิ้ว เสียบเข้า 2 ด้านเสร็จแล้วให้มี 4 ทิศ ตัดท่อนกล้วย 4 ท่อน ยาว 4 นิ้ว แล้วเสียบเข้าปลายไม้ไผ่ 4 ทิศ แล้วมีกระทงทำด้วยใบกล้วย 6 กระทง กว้าง 4 นิ้ว ข้างในกระทงมีหมาก พลุ กล้วย อ้อย ข้าวสุก อาหาร อย่างละ 4 ชิ้นให้ครบทั้ง 6 กระทง แล้วตัดช่อ 16 ตัวด้วยกระดาษสีขาว ตัด เป็นรูป 3 เหลี่ยม ผ่าไม้ไผ่เป็นกลีบเล็กๆ ยาว 3 นิ้ว หนีบไว้แล้วเอาปีกลงบนกระดาษ นัศรตัวนี้ใช้ปักกระทง อีก 1 อัน สำหรับไว้ตรงกลางดันกล้วย ถือว่าเป็นประสาธพระอินทร์ เหลื่ออีก 1 อัน สำหรับวางตรงข้างล่าง เสาถือเป็นแม่ธรณี พอพิธีนี้ให้ปักไว้ทำพิธีทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของงาน เสร็จแล้วพ่ออาจารย์จะได้ กล่าวทำพิธีต่อไป จบพิธีขึ้นข้างทั้ง 4 เพียงเท่านั้น

ท้าวทั้งสี่ เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ การจะกระทำกิจการใดๆที่เป็นมงคลแล้ว จะต้องมีการขึ้น ท้าวทั้งสี่ เช่นขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีความเชื่อว่าจะได้กระทำการขึ้นท้าวทั้งสี่แล้ว จะทำ ให้ชีวิตมีความสุข ทั้งกับตนเอง คู่ครอง ญาติพี่น้อง คนรอบข้าง แยกที่มาร่วมงาน พิธีกรรมนี้ยังคงปฏิบัติสืบ หอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชุมชนรุ่นใหม่ต้องสืบสานจรรโลงไว้ตราบนานเท่านาน

พิธีบูชาธาตุทั้ง 4

บุคลทุกท่านได้อยู่ในวุฒิเจริญอยู่ ไม่สบายมักเจ็บป่วยอยู่เสมอ ให้กระทำพิธีบูชาธาตุทั้ง 4 แบบโบราณ เพื่ออยู่ดีมีสุข เครื่องบูชามีสะดวกทำด้วยกาบกล้วย 1 อัน กว้างยาว 14 x 14 นิ้ว แบ่งเป็น 4 ห้อง แต่ละห้อง ข้างใน แล้วใช้ไม้ไผ่ผ่าเป็นกลีบเรียบแล้วนำด้วยใบกล้วย จากนั้นใส่ด้วยเครื่องบูชาดังนี้ ให้ตัดกระดาษ กระบอกล้อจำนวน 20 บอกล สำหรับใส่ข้าวสาร เรียกว่าธาตุดิน คีตอีก 12 บอกล ถือเป็นธาตุน้ำ คีตอีก 12 บอกลใส่ดอกไม้ แล้วหากระดาษมาตัดดุง (รง) เรียงตุงอยู่ 6 ตัว (รูปภาพ) เป็นธาตุลม แล้วมีเทียนขี้ผึ้ง 4 เล่ม ใช้ ด้วยสายสิญจน์ต่อท้ายเทียนทั้ง 4 เล่ม ยาว 1 วา และประทีป 4 ดวง เป็นธาตุไฟสำหรับกระบอกล 12 บอกลที่ ใส่ดอกไม้ให้เพิ่มใบมะพร้าว ใบหญ้าแพรก ใบบัวลา ส่วนในช่อง 4 ห้องนั้นใส่รูปคัตเป็นท่อนๆ มีหมาก พลุ กล้วย อ้อย ข้าวต้ม ข้าวหนม ข้าวสุกอาหาร ผลไม้ ทุกอย่างตัดเป็นชิ้นเล็กใส่ แล้วปักด้วยตุงขลุ่ยตรงกลาง กระทง (สะดวก) ใช้เชือกฟางผูก 4 มุม ทำสำหรับใช้แขวน สถานที่ที่จะประกอบพิธีเช่นในบริเวณวัด นำเอา ทรายไปทำเจดีย์ทราย แบ่งเป็น 20 กองเล็กๆ โยรอบเจดีย์ด้วยด้วยสายสิญจน์จุดเทียนขี้ผึ้ง 4 เล่ม เสร็จแล้ว นำกระทงนั้นไปประเคนพระพุทธรแล้ววางไว้ตรงนั้น สำหรับคนป่วยถ้าไปไม่ได้ก็ไม่จำเป็นไป แล้วเตรียม ขันข้าว 1 ขัน พร้อมปัจจัยเล็กน้อยแล้วแต่ศรัทธา เมื่อพระทำพิธีเสร็จแล้วประเคนข้าว รับพร เสร็จพิธีแล้ว นำกระทงไปแขวนข้างนอกวัด เรียบร้อยแล้วก็กลับบ้าน

เสื่อบ้าน เสื่อวัด พิธีกรรมนี้จะกระทำในวันแรกของปีใหม่(วันที่ 16 เมษายน) สถานที่คือจุดศูนย์
กลางของหมู่บ้าน จุดประสงค์เพื่อขจัดปัดเป่าความไม่ดีไม่งามให้หมดไปและนำความสุข ความอยู่ดีกินดี
มีสุขภาพแข็งแรงมาสู่ผู้คนในชุมชนน้ำดิบ พิธีกรรมนี้จะคงอยู่คู่บ้านน้ำดิบ แต่ส่วนละเอียดของพิธีกรรมนี้
เปลี่ยนไปเราต้องช่วยกันฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

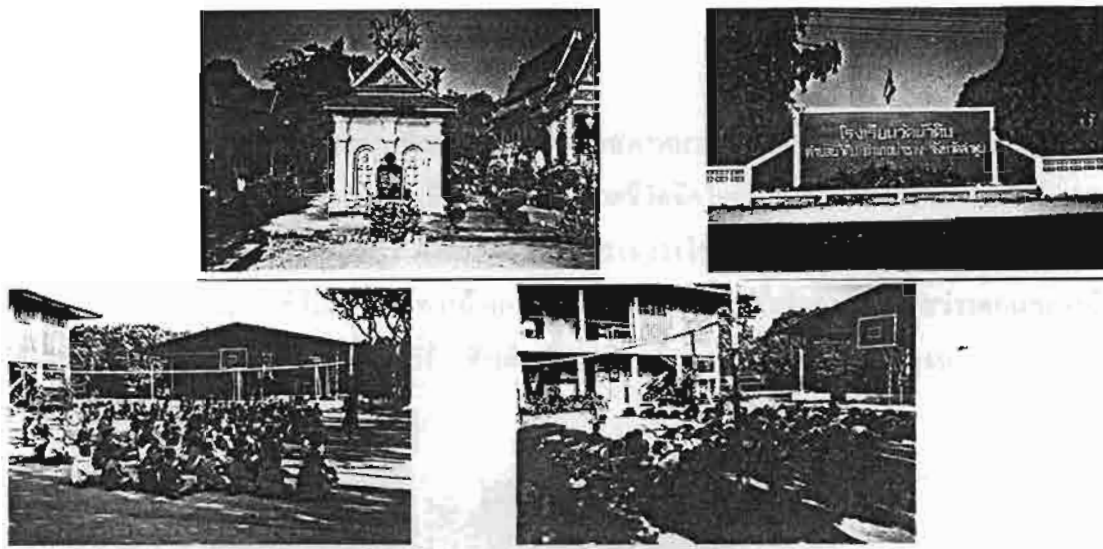

บั้งสุกุดดิบ พิธีกรรมที่ผู้ปฏิบัติเชื่อว่า เมื่อได้กระทำแล้ว จะทำให้ชีวิตมีแต่ความสุข ปราศจากโรคภัย
หรือแคล้วคลาดจากภัยพิบัติ อุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับตัวผู้เข้าพิธี ซึ่งพิธีกรรมนี้ยังมีปฏิบัติให้เห็นอยู่ มันเป็น
ความเชื่อของแต่ละคน แต่ก็นับเป็นสิ่งดี มีผลทางด้านจิตใจ สมควรอนุรักษ์ไว้

3. ด้านการศึกษา

การศึกษาสมัยก่อน มีการจัดการศึกษาแบบสมัครใจเป็นส่วนใหญ่ สถานศึกษาสมัยก่อนจะ
อาศัยวัดเป็นสถานที่สำหรับศึกษาหาความรู้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายที่นิยมเรียนหนังสือ ผู้หญิงมีน้อยอาจเป็น
เพราะจำกัดด้วยสถานที่เรียน ซึ่งส่วนมากเป็นวัดผู้หญิงที่จะเข้าไปในวัดต้องสำรวมเป็นอย่างมาก อีกเหตุผล
หนึ่งน่าจะเป็นด้วยการอบรมของพ่อแม่ นิยมอบรมลูกผู้หญิงให้เป็นแม่ศรีเรือน การจัดการศึกษาสมัยนั้นจัด

การศึกษาตั้งแต่ ป.1.-ป.4 หลังจากนั้นผู้ชายจะนิยมบวชเรียน ผู้ที่เรียนจบ ป.4หรือจบมัธยมศึกษา ก็สามารถประกอบอาชีพเป็นครูสอนหนังสือได้

จากการสอบถาม ท่านพระครูสุนทรสัทธธรรม เจ้าคณะตำบลน้ำคืบ เจ้าอาวาสวัดน้ำคืบ นายสุรศักดิ์ อินแถลง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดน้ำคืบ นายประยูร มัชชะ ครูโรงเรียนวัดน้ำคืบ นายเจริญ ปัญญาโกษา ครูโรงเรียนวัดน้ำคืบ นายบุญธรรม ปิ่นวารี พ่อหนานบุญนาค หมื่นอภัย ผู้สูงอายุในหมู่บ้านท่านได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการศึกษาของบ้านน้ำคืบไว้ว่า การศึกษาของบ้านน้ำคืบนั้น ก่อนที่จะมีการก่อตั้งโรงเรียนวัดน้ำคืบในปี พ.ศ. 2465 นั้น วัดน้ำคืบ เป็นสถานที่แห่งแรกของการจัดการศึกษาของชุมชนน้ำคืบ การศึกษาสมัยนั้นนิยมศึกษากันในวัด ผู้ที่จะเข้ารับการศึกษาในขณะนั้นจะมีเฉพาะผู้ชาย ซึ่งจะต้องเข้าไปเป็นเด็กวัดก่อน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “โขยมวัด” ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติรับใช้พระ เพื่อขอความรู้จากท่าน โดยเป็นการศึกษาอักษรระโบราณ เพื่อศึกษาธรรมวินัย ไปพร้อมกับภาษาไทย จนกระทั่งพระท่านเห็นว่ามี ความรู้ความสามารถที่จะศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จะทำการบวชให้ ตั้งแต่บวชเป็น สามเณรจนอายุครบเกณฑ์ 20 ปี ก็จะมีสิทธิ์อุปสมบทเป็นพระภิกษุ สำหรับผู้หญิงนั้นจะไม่ได้รับการศึกษา เนื่องจากการเข้าไปในวัดของผู้หญิงต้องสำรวมเป็นอย่างมาก แม้จะได้รับการอบรมด้านกิริยามารยาทและ หน้าที่เกี่ยวกับการเป็นแม่บ้าน โดยการสั่งสอนของพ่อแม่ เพราะถือว่าลูกผู้หญิงเป็นแม่ศรีเรือนคอย ปรนนิบัติสามี(ช้างเท้าหลัง)

โรงเรียนสถานที่ใช้สำหรับศึกษาหาความรู้แห่งต่อมา สถานที่แห่งนี้ส่วนมากจะอยู่ใกล้วัด ผู้หญิง เริ่มนิยมเข้าเรียนมากแล้ว เนื่องจากไม่ต้องสำรวมมากแต่ก็ยังเป็นการสมควรใจ การจัดการเรียน การสอนภาค บัณฑิต ป.1-4 หลังจากนั้นใครอยากเรียนต่อก็สามารถทำได้ ครูสมัยก่อนจบ ป.4 และมัธยมศึกษา ก็สามารถ ประกอบอาชีพเป็นครูได้แล้ว

การศึกษาในปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่เน้นเทคโนโลยีเข้าช่วยเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากสาระการเรียนรู้ ซึ่งแยกออกหลายสาระ กิจกรรมจัดการเรียนการสอนมีหลากหลายวิธีการ แต่ในความหลากหลายนั้น ต้องขึ้นอยู่กับผู้เรียนและผู้ปกครองที่รู้จักรับ รู้จักเลือกเอาแต่สิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์เท่านั้น

4. ด้านสภาพทางภูมิศาสตร์

ผู้คนสมัยก่อนชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ โดยเน้นสภาพแวดล้อมที่อยู่ใกล้น้ำและป่าไม้ กอปรกับต้องเป็นพื้นราบเหมาะกับการเพาะปลูก เป็นนิกอนุรักษ์ด้วยชีวิตจิตใจจริงๆ การตัดไม้ทำลายป่ามีน้อยมาก เพราะมีความเชื่อเรื่องภูตผี เจ้าที่เจ้าทาง การลงโทษของผีสาธนาไม้ ถนนหนทางสมัยก่อนเป็นทางเกวียน และทางเดินเท้า พาหนะที่ใช้ในการเดินทางคือเกวียนและม้า ไม่มีรถประจำทาง ความสว่างตอนกลางคืนอาศัยตะเกียงจากน้ำมันก๊าด หรือน้ำมันขี้ยา พื้นคือเชื้อเพลิงหลักในการให้ความร้อนหุงหาอาหารและให้ความอบอุ่น

ป่าไม้ ความอุดมสมบูรณ์และเขียวชอุ่มของพันธุ์ไม้นานาชนิด ชุมชนน้ำดิบสมัยก่อนอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้และแหล่งน้ำอันเย็นฉ่ำจนได้ชื่อว่าบ้านน้ำดิบมีถนนหนทางเลี้ยวลดเลาะไปตามบ้านแต่ละบ้าน สัตว์ป่านานาชนิดอยู่กันอย่างมีความสุขไม่เบียดเบียนกัน เป็นชุมชนที่มีแต่ความสุข

ความเจริญด้านวัตถุอย่างกราบเข้าสู่บ้านน้ำดิบ ถนนหนทางเริ่มเปลี่ยนไป จากถนนเล็กๆ กลายเป็นถนนลูกรัง สร้างให้กว้างขวางขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง ป่าไม้เริ่มถูกทำลาย ระบบนิเวศน์เปลี่ยนไป ฝนฟ้าเริ่มไม่ตกต้องตามฤดูกาล ความแห้งแล้งเริ่มมาเยือน น้ำดิบชุมชนที่มีแต่ความสุขเริ่มมีเงาสีดำมาดบังเสียแล้ว

เมื่อความเจริญแผ่เข้ามาเต็มรูปแบบ ถนนหนทางเป็น ถนนลาดยางและคอนกรีต ไฟฟ้า ความสว่างไสวมีเพียง รดราวิ่งกัน ขวักไขว่ดูสถานตา แต่ในความเจริญนั้น ระบบนิเวศน์เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ความแห้งแล้ง แหล่งน้ำไม่พอเพียง ความอดอยาก ความเห็นแก่ตัว การเอารัดเอาเปรียบ มีให้เห็นทั่วไปในชุมชนน้ำดิบ นักวิจัยทุกท่าน ขอกรุณาช่วยกันฟื้นฟูอุปถัมภ์ความอุดมสมบูรณ์ของ ผืนป่าและสายน้ำให้กลับฟื้นคืนมาโดยเร็ว

5. รายได้ของประชากร

ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้ต่อครัวเรือน 2 พัน ถึง 4 พันบาท โดยเฉลี่ย รายได้ส่วนนี้ได้มาจากผลผลิตทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว ซึ่งมาจากการขายข้าว กระจังเห็ด ถั่ว ครั่ง หรือมาจากการเลี้ยงสุกร วัว ควาย ไก่ เป็ดบ้าง การออกไปรับจ้างหรือขายแรงงานมีน้อย เหตุที่มีการขายแรงงานน้อย เนื่องจากอาชีพการงานอื่นๆ ไม่ค่อยเป็นที่นิยมประกอบกัน

6. ด้านการดำรงชีวิต

เป็นไปอย่างเรียบง่าย อยู่กันแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีความจริงใจไม่เสแสร้ง เคารพระบบการอยู่ด้วยกันอย่างเคร่งครัด ให้เกียรติผู้ที่มีความรู้ เคารพผู้มีอาวุโส ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาด้วยความศรัทธา เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมที่หมู่บ้านจัดขึ้นมิได้ขาด การอยู่ร่วมกันจะอยู่กันแบบเครือญาติ เมื่อมีครอบครัวแล้วมักสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้กับบิดามารดา ไม่นิยมออกไปตั้งหลักแหล่งไกลๆ ซึ่งผิดกับสมัยนี้ที่นิยมออกไปหาประสบการณ์ยังต่างแดนมากขึ้น ความรัก ความผูกพันในครอบครัวจึงลดน้อยลงไปจากสมัยก่อน จะเห็นได้จากบางบ้านมีแต่พ่อแม่อยู่เพียงลำพัง อาจเป็นเพราะความไม่พอเพียงทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นอีกหลายด้าน

การละเล่นพื้นบ้าน หมากเก็บ เป็นการเล่นที่สนุก อุปกรณ์หาง่าย เล่นก็สนุกก็ไคไม่จำกัดจำนวนส่วนมากนิยมเล่นกันในหมู่ผู้สูงอายุ นี่เป็นส่วนหนึ่งของการเล่นพื้นบ้าน วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชุมชนน้ำดิบสมัยก่อน บัดนี้แม้แต่นักเรียน นานที่จะเห็นสักครั้ง เราจะทำอย่างไรดี ภาพที่ประทับใจเหล่านี้จะกลับมาอยู่คู่บ้านน้ำดิบอีก

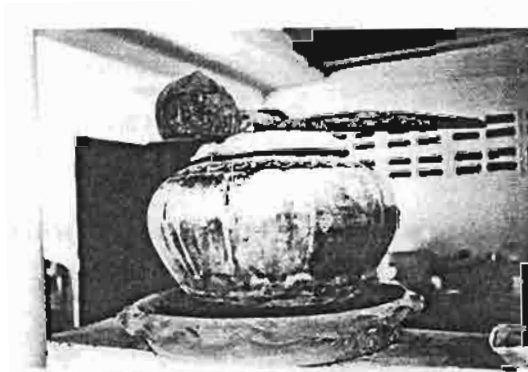
ความอบอุ่นในครอบครัว การมีพ่อ แม่ ลูกหลาน อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตามประสาสังคมครอบครัว สมัยก่อนอบอุ่นไปด้วยความรัก ไม่มียาเสพติด ไม่มีสิ่งที่จะทำให้ครอบครัวแตกแยก แต่บัดนี้เราต้องช่วยกัน เพราะปัญหาเสพติดและโรคเอดส์ กำลังทำลายสถาบันครอบครัว

การแห่ลูกแก้ว การค้าข้าว วิถีชีวิตเดิม ๆ ของชุมชนบ้านน้ำดิบสมัยนั้น ได้หายไป การรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาแทน ทำให้ชีวิตของชุมชนน้ำดิบเปลี่ยนไป จากการค้าข้าว เปลี่ยนไปเป็นการลิ้งข้าว ความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย แบบเอื้ออาทร แบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางชีวิตในชนบท เปลี่ยนไปเป็น การดำเนินชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนหาเงิน หาทอง มาใช้เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งอำนวยความสะดวก ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบวิถีชีวิตที่ลูกหลานจะคอยปรนนิบัติ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็เปลี่ยนไปเป็น การรับทำงาน เพื่อหาเงินมาใช้จ่าย เห็นได้จากการที่เยาวชน ที่จบการศึกษาภาคบังคับก็จะเดินทางไปสมัครงานที่นิคมอุตสาหกรรมทันที ทำให้ในหมู่บ้านมีแต่เด็กกับคนชรา เป็นประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหลาย ๆ อาชีพได้ถูกลืม ขาดการยอมรับจากเยาวชนและสังคม

เผาถ่านและเลี้ยงวัว วิถีชีวิตพื้นบ้านที่มีแต่ความสุข โดยไม่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วยแต่อย่างใด บัดนี้คงเหลือแต่ความทรงจำเท่านั้น

น้ำดื่มที่เย็นฉ่ำ กับข้าวที่อร่อย จากอุปกรณ์ง่ายๆ แต่มีประสิทธิภาพในการให้รสชาติอย่างที่ได้เหมือน มาบัดนี้ต้องแพ้ตู้เย็นและเตาแก๊ส ไม่กลิ่นไออันเย็นฉ่ำของหม้อน้ำ ไม่มีกลิ่นไอของหม้อดินที่ให้รสแกงแสนอร่อย เราจะทำอย่างไร ใครรู้ช่วยตอบที

สิ่งที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยประเด็นวิถีชีวิตบ้านน้ำดิบ

ในส่วนที่เป็นวิถีชีวิตของบ้านน้ำดิบ จากการศึกษพบว่าวิถีชีวิตของชุมชนบ้านน้ำดิบเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความทันสมัย เทคโนโลยี เข้ามาแทนที่เครื่องมือเครื่องใช้ ความคิดความเป็นอยู่อย่างพื้น้อง ความผูกพัน การใช้ชีวิตแบบพอเพียงเริ่มหายไป การฟื้นฟูความเป็นอยู่ในอดีต คือ การเป็นอยู่อย่างพอเพียง การทำสวนน้อย (สวนครัวในบ้าน) ลดค่าใช้จ่าย รวมทั้งการแบ่งปันกันในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

วิถีชีวิตบ้านน้ำดิบ

1. ด้านการเกษตร ผลผลิตราคาไม่ดี รายได้ตกต่ำ
2. ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลง
3. ด้านการศึกษา เน้นเทคโนโลยีเข้ามาช่วยอย่างมาก
4. ด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ ความเจริญ การแผ้วถางป่า
5. ด้านรายได้ต่อครัวเรือน ตามสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน
6. ด้านการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่แบบเอื้ออาทรกับความเห็นแก่ตัว
7. การละเล่นพื้นบ้านกับเทคโนโลยีใหม่

แนวทางแก้ไข

- ให้องค์กรที่รับผิดชอบเข้ามาดำเนินการอย่างรวดเร็ว ส่วนที่เหลือเป็นหลักฐาน เช่น รูปภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้จัดเป็นหมวดหมู่ไว้ให้คนรุ่นหลัง ได้ศึกษา ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำดิบ
- รณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เห็นความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์ให้คงอยู่กับชุมชนต่อไปโดยเฉพาะเยาวชน จัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น สอนในชั่วโมงเรียน อย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง และมีกิจกรรม เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ อย่างต่อเนื่อง โดยทีมวิจัยและคณะครูร่วมกันดำเนินการ

แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การดำเนินงานเพื่อการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนที่จะดำเนินการโดยชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญเพื่อที่จะสืบสานไว้กับชนรุ่นหลังได้ศึกษาด้วยการของรับบริจาคสิ่งของและอุปกรณ์ที่ยังหลงเหลือในชุมชน แล้วนำมาจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดเป็นหลักสูตรเพื่อศึกษา
2. โดยการเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ ภายในหมู่บ้านที่ยังดำเนินการอยู่ แต่อาจจะไม่ครบตามขั้นตอนการผลิตแบบดั้งเดิม เช่น การศึกษาเรื่องการผลิตผ้าฝ้าย ที่บ้านแม่เถียงเหมย ชายน้ำ และได้ขอความร่วมมือให้ช่วยกันรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องนี้ให้คงอยู่ต่อไปเท่าที่จะทำได้ หากสามารถถ่ายทอดวิธีการผลิตให้แก่ลูกหลานเพื่อสืบทอดไม่ให้สูญหายก็จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในอนาคต
3. โดยการเรียนรู้จากชุมชนหมู่บ้านอื่น ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น บ้านหนองเจือก บ้านคอน แม่แรง บ้านใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดแหล่งเรียนรู้ต่อไป

3. โบราณสถาน โบราณวัตถุ

คณะนักวิจัยกลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย ท่านพระครูสุนทรสถิตธรรม เจ้าคณะตำบลน้ำคืบ เจ้าอาวาสวัดน้ำคืบ และทีมวิจัยอีก 5 ท่าน ได้ประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับวิธีการ แนวทางในการออกไปสืบค้นข้อมูลในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุในหมู่บ้านน้ำคืบน้อย และบ้านน้ำคืบหลวง ที่ประชุมมีความเห็นแตกต่างกันไป และท้ายที่สุดได้มีมติตกลงในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

การสืบค้นข้อมูล ทำการสืบค้นข้อมูล โดยการสอบถาม สัมภาษณ์ จากท่านผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จากเอกสาร คำนาน ประวัติความเป็นมา ปรากฏว่าทีมวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้รู้ในหมู่บ้านเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้

การเก็บข้อมูล ทีมวิจัยของเราได้ทำการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยวิธีการถ่ายภาพ บันทึกเสียง บันทึกภาพเคลื่อนไหว จดบันทึกเป็นเอกสารหลักฐานในการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูลที่ได้มา

การรวบรวมข้อมูล เมื่อทีมวิจัยได้ออกไปทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้มาพอสมควรแล้ว นักวิจัยแต่ละคนก็นำข้อมูลต่าง ๆ มารวบรวม คัดกรอง เรียบเรียง เพื่อที่จะได้จัดทำเป็นรูปเล่มเอกสารเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป

การดำรงคงอยู่ และการเสื่อมสภาพ สูญหายไปของโบราณสถาน โบราณวัตถุ

สาเหตุที่ทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุยังคงอยู่ ก็เพราะว่าเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ใช้ปฏิบัติกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม จนสามารถสืบสานเป็นวัฒนธรรมและยังร่วมกันรักษาสืบต่อกันมาจนตราบนานแสนนานนี้ ได้แก่ วัด อาราม พ่อบ้าน (เสี้ยวบ้าน) อุโบสถ

สำหรับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่กำลังจะสูญหายไป สาเหตุก็เป็นเพราะว่า ถูกทะเลาะ ไม่เห็นความสำคัญ ปลดปล่อยให้รกร้างทิ้งให้เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ได้แก่ น้ำบ่อสี่แจ่ง ด้าหนองผา และวัดห่าง (วัดร้าง)

สาเหตุแห่งการเสื่อมสูญ หรือสูญหายไป ก็เพราะมีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไป และการทำลายธรรมชาติ ป่าไม้ ไร่ไผ่ ได้แก่ แหล่งน้ำในหมู่บ้าน เช่น น้ำบ่อสี่แจ่ง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภค แต่ปัจจุบันเกิดการทำลายธรรมชาติ ป่าไม้ และมีการใช้น้ำได้ดิน มีการเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ ทำให้น้ำบ่อสี่แจ่งหมดความสำคัญและเสื่อมสภาพไปในที่สุด

การบริหารจัดการเพื่อการสืบสานและอนุรักษ์

(1) ปัจจุบันได้มีการบูรณะปรับปรุงในบางส่วน แต่ยังคงอนุรักษ์เค้าโครงเดิมไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ ได้แก่ พ่อบ้าน และอุโบสถ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นสถานที่สาธารณะ เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจกรรม และปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

(2) การร่วมกันศึกษา/วิจัย เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งที่มาแห่งความเจริญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมีการบูรณะปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และชุมชนในโอกาสต่อไป

(3) จัดทำโครงการของงบประมาณพัฒนาปรับปรุงเสนอต่อองค์กรปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อดำเนินการพัฒนาปรับปรุงเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

รายละเอียด ประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ทีมวิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

ถ้ำหนองผา

ถ้ำหนองผามีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เล่าขานสืบต่อกันมาว่า มีเรือสำเภาขนถ่ายสินค้าของพระนางจามเทวี ซึ่งในตอนนั้นยังมิได้ครองเมืองลำพูน ยังคงเป็นธิดาของเจ้าเมืองผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้พร้อมกับบริวารนำเอาเรือสำเภาไปขนถ่ายสินค้าที่เมืองละโว้ (ปัจจุบันคือจังหวัดลพบุรี) ตอนจากกลับได้เกิดพายุฝนตกหนัก จึงทำให้เรือของพระนางจามเทวีอัปปางล่มลงกลางแม่น้ำระหว่างตำบลน้ำดิบกับ

ตำบลคอกหล่อ โดยหัวเรือได้พาดอยู่ที่คอกหนองผา ตำบลน้ำดิบ ได้กลายเป็นหินผาปรากฏอยู่ที่บริเวณคอก

หนองผาดังที่เห็นในภาพ . ส่วนที่เป็นหางเรือ นั้น ได้ไปเกยอยู่ที่วัดคอกน้อย ตำบลคอกหล่อ ส่วนที่เป็นท้องเรือนั้นเล่าขานกันว่า ได้จมลงในบริเวณที่เป็นทุ่งนา ในบริเวณคอกหนองผาเล่ากันว่า มีถ้ำเล็ก ๆ ถ้ำหนึ่ง ในบริเวณถ้ำมีซากของพระฤๅษีที่สามารถรักษาโรคต่างๆ และมีขุมเครื่องแต่งกายสำหรับบรรพชน เครื่องดนตรีพื้นเมือง ถ้วยชามเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ถ้ามีการขุดขุดก็จะไปขุดเครื่องแต่งกายและของใช้จากในถ้ำนี้

พ่อบ้าน

พ่อบ้านน้ำดิบน้อย มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เจ้าพ่อที่สถิตอยู่ ณ ที่นี้ ได้แก่ เจ้าพ่อปู่ เจ้าพ่อแหลมทอง เจ้าพ่อมหานิล โดยพ่อบ้านจะช่วยปกปักรักษาดูแลคุ้มครองให้ลูกบ้านอยู่ดีมีสุขอย่างถ้วนหน้า ในแต่ละปีจะมีพิธีสักการบูชาพ่อบ้านในเดือน 9 เหนือ ออก 4 ค่ำ เป็นประจำทุกปี บริเวณพ่อบ้านเมื่อก่อนมีพื้นที่กว้างขวาง เป็นที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลออกปากบ่อ เมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่แล้วมา น้ำเริ่มแห้งเนื่องจากน้ำใต้ดินถูกสูบขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันบริเวณพ่อบ้านมีเนื้อที่ 7 ไร่ 1 งาน 93 ตารางวา ต่อมามีการสร้างสำนักปฏิบัติธรรม อารามดงนิมนต์น้ำดิบน้อยขึ้นในบริเวณนี้ และได้ถวายที่ดินส่วนหนึ่งให้เป็นที่ธรณีสงฆ์ เพื่อเป็นที่สร้างอารามและวัดในโอกาสต่อไป ขณะนี้ได้เริ่มทำการก่อสร้างศาลาปฏิบัติธรรม และคณะศรัทธา

วัดห่าง (วัดร้าง)

วัดห่าง หรือวัดร้าง เป็นสถานที่ที่ตั้งของวัดมาก่อน อยู่ใกล้ ๆ กับบริเวณสุสานป่าช้าบ้านน้ำดิบ เมื่อสมัยเก่าก่อนวัดน้ำดิบก็คงจะตั้งอยู่ ณ ที่บริเวณแห่งนี้ ปัจจุบันยังคงพอเหลือซากอิฐปรักหักพังให้เห็นเป็นร่องรอย แต่คณะนักวิจัยเข้าไปไม่ถึง เนื่องจากเป็นบริเวณป่าทึบหนาแน่นมาก จากคำบอกเล่า เมื่อก่อนพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่วัดห่างแห่งนี้ ได้ไปตักน้ำที่น้ำบ่อสี่แจ่ง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่แห่งนี้

น้ำบ่อสีแฉ่ง

น้ำบ่อสีแฉ่ง (น้ำบ่อเหล็กลม) เป็นบ่อน้ำที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งอยู่บริเวณบ้านน้ำคิบน้อย หมู่ที่ 6 มีลักษณะเป็นบ่อน้ำสี่เหลี่ยม ก่อด้วยอิฐ ลักษณะคล้ายกับสระน้ำเล็กๆ ไม่ลึกมาก เพราะเมื่อก่อนระดับน้ำคงจะตื้น บางแห่งน้ำยังไหลออกปากบ่อเอง แสดงว่า บริเวณนี้มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์

น้ำบ่อสีแฉ่ง ถือว่าเป็นบ่อน้ำที่มีลักษณะแปลกจากที่อื่น เพราะปกติบ่อน้ำทั่วไปจะมี

ลักษณะปากบ่อเป็นวงกลมเหมือนกันหมด คงมีที่นี้ที่เดียวที่มีลักษณะปากบ่อเป็นสี่เหลี่ยม หรือสี่แฉ่ง จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาต่อไป

อารามอุโบสถ

การเริ่มก่อสร้างอุโบสถไม่ปรากฏหลักฐานจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา พอจะประมวลได้ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2463 มีการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยพ่อหนานเทพ ขายน้อย เป็นผู้บูรณะอุโบสถ หลังจากนั้นก็มีผู้เฒ่าผู้แก่มาอนุปฏิบัติธรรม คือ

1. พ่อหนานกง ขายน้อย
2. พ่อหลวงตาดำ เชื่อนคำ
3. พ่อหนานชื่น พงศ์คำ บ้านไร่ดง
4. พ่อหนานดี ธรรมขันแก้ว
5. แม่หลวงบัว ไชยพูน

ที่กล่าวนามมานี้ ทั้งหมดได้เสียชีวิตแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ทางคณะศรัทธาวัดน้ำคิบน้อย โดยพ่อหลวงทองใบ ขายน้อย เห็นว่าอุโบสถหลังเดิม

ซึ่งมีอายุมากแล้ว สภาพชำรุดทรุดโทรม ยากแก่การบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีสภาพดีดังเดิมได้ จึงได้พร้อมใจกันสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นมา และใช้เวลาในการก่อสร้างร่วม 10 ปี มาแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2548 ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

วัดน้ำดิบ

วัดน้ำดิบ ตั้งอยู่เลขที่ 183 บ้านน้ำดิบ หมู่ที่ 7 ถนนสายท่าลี่ ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดน้ำดิบ สร้างเมื่อปีขุน จุลศักราช 1249 ตรงกับ พ.ศ. 2430 โดยการนำของพ่อหลวงปู่ กุญวาริ เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างซึ่งได้รับมอบที่ดินเนื้อที่ 7 ไร่ 3 งาน 20 ตารางวา จากพ่ออ้าย แม่กำลอง ไชยวาริ ขณะนั้นมีชาวบ้าน 41 หลังคาเรือน ได้ร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาสร้างวัด ได้มีมติ พระกำ

ญาณวโร มาอยู่จำพรรษาและเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก จากนั้นก็มีพระแสน นาคเสน พระกำ ญาณวิไชยเป็นเจ้าอาวาสองค์ต่อมา และพระกำ พร้อมทั้งคณะศรัทธาได้ไปนิมนต์ กรูบาปิณฺญา ธรรมวโร กรูบาอิน ชยสิทธิ กรูบาเตจ๊ะ เตชโก กรูบาคำแสน ญาณวิไชย มาเป็นประธานพัฒนาวัดต่อไป ต่อมาก็มี พระสุเทพ เทววิโส พระครูไทย ธรรมชโย (พระครูกิตติเวทวิชัย) ปละมีพระครูสุนทรสิทธิธรรม เป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

ในสมัยพระครูสุนทรสิทธิธรรมเป็นเจ้าอาวาสอยู่นั้น ได้ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่วัดน้ำดิบตามลำดับดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้

วัดน้ำดิบ มีประเพณีสงฆ์พระบรมสารีริกธาตุประจำปี ตรงกับเดือน 9 เหนือ ขึ้น 8 ค่ำ ของทุกปี

สิ่งที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยประเด็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ในส่วนที่เป็นโบราณสถานนั้น ได้ถูกทอดทิ้งให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า ไม่ได้มีการอนุรักษ์หรือพัฒนาส่งเสริม คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่รู้ด้วยซ้ำว่ามีโบราณสถานอยู่ ณ ที่แห่งใด อาทิเช่น น้ำบ่อสี่แฉ่ง วัดห่าง หรือแม้กระทั่งถ้ำหนองผา จะมีก็แต่เพียงผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้สูงอายุที่ยังคงพอจดจำ ได้เล่าขานตำนานความเป็นมาให้แก่คณะนักวิจัยพวกเราได้ฟังกันพอสังเขปเท่านั้น

โบราณสถานที่ยังคงอยู่และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ได้แก่ พ่อบ้านน้ำดิบน้อย ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านราษฎรได้ร่วมกันก่อสร้างหอ ศาลา พัฒนาแผ้วถางบริเวณให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น และกระทำการบำรุงสรงเป็นประจำทุกปีในเดือน 9 เหนือ เพื่อความเป็นสิริมงคล อยู่ดีมีสุขของชุมชนในท้องถิ่น

อีกแห่งหนึ่งที่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีสภาพมั่นคงถาวร ก็คือ อารามอุโบสถ บ้านน้ำดิบหลวง ปัจจุบันมีพระภิกษุมหาจำพรรษา ปฏิบัติธรรมอยู่ที่อารามอุโบสถแห่งนี้ 1 รูป และมีชาวบ้านคณะศรัทธาส่วนหนึ่งได้ไปทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ ณ อารามอุโบสถแห่งนี้ด้วยเหมือนกัน

สำหรับโบราณวัตถุที่คณะนักวิจัยออกไปสำรวจและสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ท่านได้กล่าวถึงโบราณวัตถุที่มีอยู่ในหมู่บ้านเรานี้ ส่วนใหญ่ที่ยังหลงเหลือให้เห็นอยู่ คือ พระพุทธรูปและวัสดุก่อสร้าง

ทางพุทธศาสนา มีอยู่ตามวัดและอารามต่าง ๆ สำหรับพระพุทธรูปูนานี้จะมีอยู่ตามบ้านของชาวบ้าน ส่วนโบราณวัตถุเกี่ยวกับวิถีชีวิตนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่อย่างกระจัดกระจายตามหมู่บ้าน ไม่มีการจัดเก็บเป็นหลักแหล่ง ซึ่งเป็นปัญหาในการเก็บรวบรวมและศึกษาของเยาวชนและผู้สนใจ ตามที่คณะนักวิจัยได้ไปติดตามคำบอกเล่าของชาวบ้านน้ำคืบ ก็พบว่า โบราณวัตถุเหล่านี้เป็นของที่มีคุณค่า บ่งบอกถึงประวัติและความเป็นมาของชุมชนบ้านน้ำคืบได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือเกี่ยวกับการเกษตร และชาวบ้านน้ำคืบได้เล็งเห็นคุณค่าของโบราณวัตถุเหล่านี้ และอยากที่จะรวบรวมจัดเก็บเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ ผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ซึ่งเจ้าของก็ยินดีที่จะบริจาคให้และขอรับรองให้ทางทีมงานวิจัยได้เป็นแกนนำในการรวบรวม เพื่อจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านน้ำคืบ

วัฒนธรรมประเพณี (อีก ๑๒)

วัฒนธรรมประเพณี เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านน้ำดิบ ในช่วงเวลา 1 ปี หรือ 12 เดือน ชาวบ้านน้ำดิบจะรวมตัวกันทำกิจกรรมตามความเชื่อและความผูกพันของบุคคลในชุมชนบ้านน้ำดิบ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทีมงานวิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมไว้ โดยการสอบถามจากผู้อาวุโส ผู้เฒ่า ผู้แก่ในหมู่บ้าน มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

เดือนที่ 1 ประเพณีเดือนเก็ยงเหนื่อ (เดือนตุลาคม)

1. ประเพณีวันออกพรรษา

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนเก็ยงเหนื่อ หรือราวเดือนตุลาคม เมื่อไปถึงวัดแล้ว หาทิ้งให้เรียบร้อย กราบพระประธาน 3 ครั้ง แล้วนำเอาดอกไม้ธูปเทียนไปใส่ขันดอกที่ทางวัดจัดให้ ขันแรกคือ ขันแก้วทั้ง 3 คือ พระรัตนตรัย หมายถึง หมายถึงพระพุทธ — พระธรรม — พระสงฆ์ อธิบายคือ ดอกไม้กำที่ 1 บริกรรมว่า พุทโธรหัง แปลว่าข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธด้วยดอกไม้ขื่อนี้ ดอกไม้กำที่ 2 บริกรรมว่า ธัมโม ปัจจิตติง แปลว่า ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรมด้วยดอกไม้ขื่อนี้ และดอกไม้กำที่ 3 บริกรรมว่า สังโฆยะติง แปลว่า ข้าพเจ้าขอบูชาพระสงฆ์ด้วยดอกไม้ขื่อนี้ จากนั้นให้นำข้าปลาอาหารไปใส่บาตรพระพุทธ และอาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ที่ทางวัดจัดให้ จากนั้นเตรียมทำบุญตักบาตรและไหว้พระรับศีล ถวายภัตตาหาร แผ่เมตตา กรวดน้ำ เป็นเสร็จพิธีทำบุญตอนเช้า

ตอนบ่าย เวลา 15.00 น. มีการฟังเทศนาจนถึงเวลาประมาณ 16.00 น. ตอนเย็น เวลา 18.00 น. ทำพิธีเวียนเทียนที่วัด และมีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะในวันรุ่งขึ้น

2. ประเพณีทำบุญตักบาตรเทโว

ประวัติและความเป็นมาในสมัยพุทธกาล เพื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคร้สุธรรมและเสด็จขึ้นไปโปรดเมตดาพระพุทธรมาดา โดยจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรียกตามศัพท์ภาษาบาลีว่า “เทโวโรหณะ” ในครั้งนั้น บรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสเมื่อทราบข่าวต่างพร้อมใจกันไปโปรดักบาตรเพื่อรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่น จนถึงเป็นประเพณีตักบาตรเทโว ปฏิบัติสืบทอดกันมาตราบจนปัจจุบันนี้

ในวันออกพรรษา คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือนเก็ยงเหนื่อนั้น ชาวบ้านจะมีการนำข้าวสาร อาหารแห้ง เพื่อนำมาทำบุญตอนเช้าที่วัด เรียกว่า ทำบุญตักบาตรเทโว เมื่อพระเดินออกจากวัดมา ซึ่งชาวบ้านสมมติกันว่าพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากดาวดึงส์คราวครั้งเสร็จขึ้นไปโปรดพระมารดา คุณุสนกสถานมากและนำปลาบปลื้มใจในการทำบุญครั้งนี้มาก เสร็จแล้วรับพรจากพระสงฆ์เป็นเสร็จพิธีฯ

การทำบุญเข้าพรรษา

การทำบุญฟังเทศน์

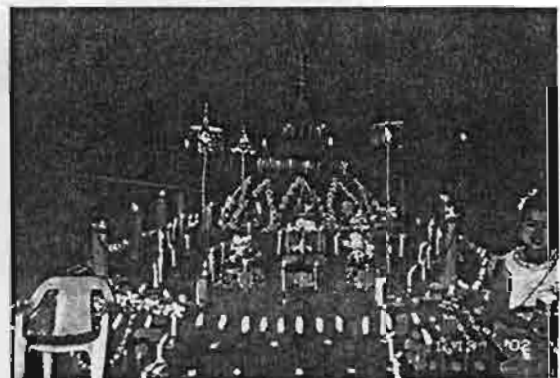

เดือนที่ 2 ประเพณีเดือนยี่เพ็ง (เดือนพฤศจิกายน)

1. ประเพณีเดือนยี่เพ็ง

ประวัติความเป็นมา

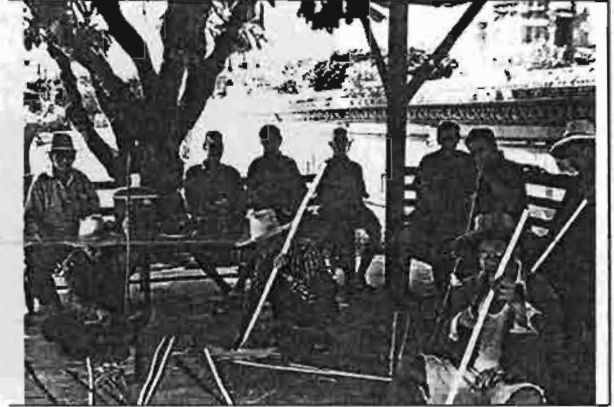
ในกาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เจ้าได้จุติเกิดมาเป็นลูกกาเผือก ยังมีแม่กาคัวหนึ่งออกไข่ 5 ฟอง ใกล้เคียงแม่น้ำใน เดือน 8 ขึ้น 15 ค่ำ ให้เกิดมีลมพายุใหญ่พัดเอารังไข่ของกาตกลงไปในแม่น้ำที่ น้ำได้พาเอาไข่ไปค้างที่ริมลำธาร ขณะนั้นยังมีแม่ไก่ตัวหนึ่งกำลังคุ้ยเขี่ยหาเหยื่อ บังเอิญมาพบไข่กาเข้าก็คาบ เอาไข่กาไปไว้ที่รังของมัน 1 ฟอง ต่อมาก็มีแม่นาคตัวหนึ่งมาพบไข่เข้าก็คาบเอาไข่กาไปรักษาไว้เสมือนลูก ของตน 1 ฟอง จากนั้นก็มีแม่เต่าตัวหนึ่งเห็นไข่กาเข้าก็คาบเอาไข่กาไปเลี้ยงไว้อีก 1 ฟอง ยังมีแม่วัวอีก 1 ตัว เดิน มาเล็มหญ้าตามฝั่งน้ำ ก็มาพบไข่ที่เหลืออีก 2 ฟอง ก็คาบมารักษาไว้ ให้พ้นภัยอันตรายต่างๆ จากนั้นมี นางผู้หนึ่งคนหนึ่งได้นำเอาไข่ไปจกที่ริมฝั่งน้ำ ก็พบไข่ก็เก็บมาไว้ได้ประมาณ 15 วัน ตามตำนานกล่าวไว้ ส่วนไข่กาทั้ง 5 ฟอง ได้ถูกฟักออกมาเป็นคน ขึ้นพออายุได้ 10 ขวบ ด้วยเดชบารมีแต่ปางก่อนได้อยู่คนละ ที่ ก็มิใญ่อยากจะทำบวชเป็นฤๅษี ต่างคนก็ต่างขอลาแม่ของแต่ละคนไปบวชเป็นฤๅษีที่อยู่มานาน ได้ ประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยเดชบารมีที่ได้สร้างมา เทพดาจึงคลยบันดาลให้ลูกกาทั้ง 5 ได้มาพบกัน และต่าง ก็รู้ว่าตนเองเป็นลูกกาเผือก ต่างคนก็อยากเห็นหน้าแม่ แต่ว่าแม่นากนั้นก็ได้ถึงแก่กรรมลงและได้ไปเกิด ณ สุทราวาส มีชื่อว่า กติกา มหาพรหม มีนางนาถสนมเป็นบริวาร ส่วนว่าพระฤๅษีทั้ง 5 ก็อยากเห็นหน้า มารดาต่างก็อธิษฐานว่า เกิดมาชาติหน้าถ้าหากว่าได้เกิดมาเป็นพระอรหันต์จริง ก็ขอให้มารดาจงได้เสด็จลงมา ในขณะนั้นนางกติกามหาพรหมก็รู้แจ้งแก่ใจ ก็กลับลงมายังโลกมนุษย์ ตามความปรารถนาของลูก เมื่อนาง ได้พบหน้าลูกทั้ง 5 และได้บอกลูกไปว่า แต่นี้ไปอีก 25 อสงไขย ลูกทั้ง 5 ได้เป็นพระอรหันต์เหมือนกันทุก องค์ แต่นางก็อธิษฐานว่าเมื่อลูกได้เป็นพระอรหันต์ใดใดโลกแล้ว และขอให้ลูกจงเป็นสักขีพยานไว้ว่าให้ เอาดินแม่ไว้บูชา ตรงหน้าพระประธานด้วย ในขณะนั้นกติกามหาพรหม จึงได้เอาคันทิพย์มาผ่นเป็นเกรียว แล้วจึงออกมาเป็นดินกา ด้วยเหตุนี้แหละพอถึงเดือนยี่เพ็งต่างก็พากันเอาน้ำมนต์ น้ำมนต์มะพร้าวจุดประทีป โคมไฟตามประเพณีสืบกันมาตราบนานเท่าทุกวันนี้

ประเพณีลอยกระทง

2. ประเพณีราชวัตร

คือ การทำรั้วพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะเดือนยี่เป็ง การทำรั้วเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ต้องหาไม้ไผ่มาจักเป็นคอกยาว 1 เมตร สานไขว้เฉียงทำเป็นสองฟากตรงประตูวัด หรือหน้าพระวิหาร ประดับด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ช่อตุง ซึ่งสมมติว่าสร้างทางต้อนรับพระเวสสันดรจะกลับเข้าสู่บ้านเมือง

สืบสานตำนานการจักราชวัตร นำโดยผู้สูงอายุชายในหมู่บ้านช่วยกันจักตอกเพื่อนำไปจัดสาน หนุมสาวช่วยกันนำต้นกล้วย ต้นอ้อยมาบริจาคเพื่อใช้ประดับตกแต่งหุ้มหน้าวัดน้ำดิบหลวง

เดือนที่ 3 ประเพณีเดือน 3 เหนือ (เดือนธันวาคม)

1. ประเพณีสู่ขวัญข้าว

มาสมัยนี้มักไม่นิยมทำกัน เพราะไม่มีผู้นำและคนรุ่นใหม่ก็ไม่สนใจทำ ประเพณีนี้ก็เลยเสื่อมลงและสูญหายไป

2. ประเพณีสืบชะตานาและเหมืองฝาย

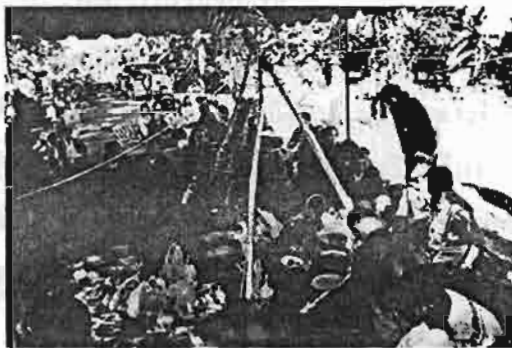
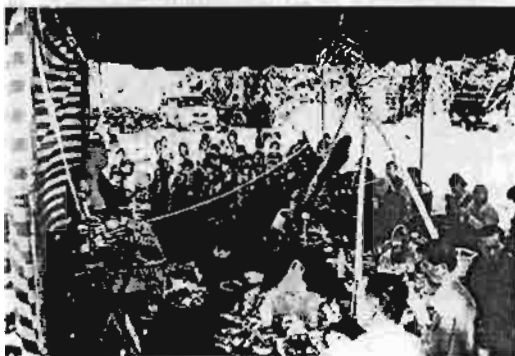
ประเพณีสืบชะตาที่นา เหมืองฝายจะกระทำกันตอนเก็บเกี่ยวข้าวออกจากท้องนาหมดแล้ว คือ เจ้าของนาทุกคนเมื่อได้กินข้าวใหม่แล้วก็จะนึกถึงบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ได้ทิ้งผืนนา ทิ้งที่ดินให้ลูกหลานได้สืบทอดมรดกไว้ให้ จึงมีการทำบุญอุทิศไปหา ได้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ เทศนาธรรมสาธกาวีวิชาสูตร เจ้าของนาร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขในการทำบุญเป็นประจำทุกปี ถือเป็นประเพณีต่อไป

ในที่นี้จะขอกล่าวแต่คำว่า ฝายเท่านั้น เมื่อครั้งศึกดาบรรพมาแล้ว เกษตรกรชาวนาก่อนจะถึงฤดูทำนา ต้องมีการประชุมเจ้าของนาก่อนว่า ในฤดูทำนาปีนี้จะทำฝายเมื่อใด และจะลอกรางเหมืองเมื่อไรจะต้องมาตกลงกันก่อน ซึ่งการทำเหมืองฝายนี้จะต้องมีหัวหน้าและผู้ช่วยเหมืองฝาย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากเกษตรกรเจ้าของนาทุกครั้งไป และต้องมีว่าจะจะต้องดำรงตำแหน่งนี้คนละกี่ปี ถ้าผู้ที่เป็นหัวหน้าทำงานดีก็อยู่ได้หลายสมัย สำหรับเกษตรกรเจ้าของนาในตำบลนี้ บางส่วนใช้น้ำจากฝายวังไฮเดิม สมัยนั้นผ่านมาได้ประมาณ 100 กว่าปี ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเรื่อน ซึ่งฝายสมัยนั้นนิยมใช้ไม้ไผ่รวก ใช้ยาวประมาณ 1-2 เมตร โค้งจะแหลมข้างหนึ่ง สมมุติหาหนึ่งไร่อ่อหนึ่งค้ำ ก็ประมาณ 150 เล่ม พอถึงเวลานัดหมายก็นำเอาไปรวมกันที่ลำน้ำปิงตรงบ้านวังไฮ สมัยนั้นถ้าจำไม่ผิด คงจะเป็นนายเป็ก ทาทราช ได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าเป็นคนบ้านไร่ดงเหนือขณะนี้ ตอนนี้ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว เมื่อนำหลักไปรวมกันแล้วก็เริ่มทำงานดอกหลักฝายกันลำน้ำปิง ซึ่งเป็นฝายไม้เดิมอยู่แล้ว ทำเพื่อให้ลำน้ำไหลเข้าสู่ลำเหมืองเพื่อชาวนาจะได้ใช้น้ำตลอดไป

จากนั้นฝายที่ใช้ไม้ไผ่รวกนี้ได้ชำรุดเสียหาย ต้องเสียเวลาซ่อมบ่อยๆ กอรปกับไว้ก็หายากขึ้น ทางกรมชลประทานร่วมกับสหกรณ์การเกษตรและสมาชิกสภาจังหวัดลำพูนจึงทำเรื่องย้ายฝายเกิดไปสร้างฝาย

ใหม่ ไปสร้างตรงบ้านหนองสลิกห่างจากฝายเก่าประมาณ 3 กิโลเมตร ซึ่งที่แรกสร้างเป็นฝายบล็อกซีเมนต์ อยู่มาได้ไม่กี่ปี ก็เปลี่ยนมาเป็นแบบชลประทาน และขณะนี้ นายสุพจน์ วิจิตร กำนันตำบลน้ำคืบ เป็นหัวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากนั้นทางผู้ใหญ่บ้าน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลน้ำคืบ ผู้ช่วยเลื่อง ผู้เฒ่าผู้แก่ขององนา จึงคิดทำประเพณีสืบชะตานา และเหมืองฝาย จะกระทำกันตอนเก็บเกี่ยวข้าวออกจากท้องนาหมดแล้ว คือ นับตั้งแต่สมัยศึกคำบรรพมาแล้ว ปู่ ย่า ตา ยาย ท่านได้ละทิ้งที่ดิน คีรนาให้ลูกหลาน เหลาน โหลน ได้สืบมรดกตกทอดมาไว้ให้ เมื่อนึกถึงบุญคุณท่านแล้ว จึงได้จัดทำพิธีสืบชะตานา เหมือง ฝาย เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศไปหา ได้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เทศนาธรรม สาลากรวิชาสูตร เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ทางเจ้าของนาจึงได้ตกแต่งดอกไม้ธูปเทียน ข้าวปลาอาหารไปทำพิธีที่หัวไร่ ปลายนา ที่ได้ตกลงกันไว้ ถวายไทยทานพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี

ประเพณีสืบชะตานา และเหมืองฝาย

เดือนที่ 4 ประเพณีเดือน 4 เหนือ (เดือนมกราคม)

1. ประเพณีข้าวใหม่

เป็นประเพณีดั้งเดิมที่พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน พวกเรา ในฐานะเป็นลูกหลานได้รับมรดกตกทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย ได้ทั้งสมบัติเป็นที่ดิน ที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย เมื่อท่านเหล่านั้นได้ล่วงลับไปแล้ว พวกเราได้ระลึกถึงบุญคุณของท่าน จึงได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านได้จัดข้าวเปลือกข้าวสารไปทำบุญที่วัด ถวายทานให้พระสงฆ์ พระสงฆ์ให้พรพวกเราก็กวาดน้ำให้ท่านได้สู่สวดคลีพฯ บางแห่งถือเอาวันเดือน 4 เป็ง หรือวันที่ 1 มกราคมของทุกปี

2. ประเพณีเข้ารุกขมุลกรรม

พิธีเข้ารุกขมุลกรรม ตามความเชื่อในพุทธศาสนานั้นเห็นว่าการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนนั้นจะต้องให้มีการประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธโดยพระภิกษุจะปฏิบัติตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่สงบ เช่น ในป่า(ที่เรียกว่าการเข้ารุกขมุลกรรม) ในป่าช้า(ที่เรียกว่าโศสานกรรม) ในวัด ใต้ต้นไม้ เพื่อฝึกสมาธิและปฏิบัติกิจสงฆ์ และให้ชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้มาร่วมทำบุญ ซึ่งมีประเพณีโดยสังเขปดังนี้

ขั้นเตรียมการชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์จะกำหนดวัน เวลา สถานที่ ที่จะประกอบพิธีเข้ารุกขมุลกรรมตามวัตถุประสงค์ของการจัดงาน เช่น ถ้าต้องการสร้างถาวรวัตถุในวัด ก็จะเลือกสถานที่ในวัด หรือในป่าใกล้ๆ บริเวณวัด ถ้าต้องการปรับปรุงซ่อมแซมหรือสร้างเมรุเผาศพก็จะเลือกสถานที่ในป่าช้า ถ้าต้องการประชุมพระภิกษุสงฆ์เพื่อประกอบพิธีเกี่ยวกับการสืบชะตาบ้านชะต้ามืองอันเนื่องมาจากมีเหตุเภทภัยที่ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของชาวบ้าน จะเลือกบริเวณป่าเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมและประชุมมอบหมายให้ชาวบ้านที่จะร่วมพิธีกรรมจัดเตรียมสถานที่ เช่น ที่พักของพระภิกษุสงฆ์(กุฏิสงฆ์)ชั่วคราวตามจำนวนพระสงฆ์ที่จะมาร่วมพิธี จัดเตรียมเครื่องอัฐบริวาร(เครื่องใช้ที่จำเป็นของพระภิกษุ)

ขั้นตอนการ

- ชาวบ้านจะร่วมมือกันปรับปรุงบริเวณที่จะทำพิธี
- สร้างกุฏิสงฆ์ แบ่งกันจัดเตรียมเครื่องอัฐบริวาร
- จัดสร้างบริเวณที่จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำวัตร การสืบทอด
- พระภิกษุที่จะร่วมพิธีเดินทางมายังสถานที่ประกอบพิธีในช่วงเวลาเย็นของวันแรก ชาวบ้านที่รับเป็นเจ้าภาพเป็นโคมอุปลาจะถวายกุฏิและเครื่องอัฐบริวาร
- เวลากลางคืนพระภิกษุจะทำพิธีปลุกเสก เครื่องรางของขลังให้พุทธศาสนิกชนไว้บูชา และเทศนาสั่งสอนชาวบ้านที่มาร่วมงาน
- ตอนเช้าวันรุ่งขึ้นจะประกอบพิธีทำบุญตักบาตรและฟังพระธรรมเทศนาทั้งวัน ช่วงเวลาสายจะทำพิธีสืบทอด
- กลางคืนจะทำบุญทอดผ้าป่าจากคณะศรัทธาจากหมู่บ้านอื่น และฟังพระธรรมเทศนา ทำเช่นนี้ตลอดทั้ง 7 วัน ในวันสุดท้ายจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และทำพิธีदान ถวายทานแด่นาค (คือการทำบุญตามจิตสำนึกในการล้างบาปที่เคยล่วงละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่นที่เสียชีวิตไปแล้ว และการหยิบฉวยของวัดมาใช้ในกิจส่วนตัว และมีความประสงค์จะคืนสิ่งนั้นให้เจ้าของ หรือมีความประสงค์ที่จะทำบุญไว้ในชาติภพหน้า)

วันสุดท้ายชาวบ้านจะช่วยกันเก็บกวาดสถานที่หรือที่เรียกกันว่า วันล้างผาม

พิธีเข้ารกขุมถรณ์

พิธีเข้ารกขุมถกรรม

เดือนที่ 5 ประเพณีเดือน 5 เหนือ (เดือนกุมภาพันธ์)

ประเพณีสงฆ์นำพระบรมสารีริกธาตุ

ตามปกติที่วัดน้ำดิบ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 3 (เดือน 5 เป็ง) ทางวัดและคณะศรัทธาประชาชนจะได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานยังหอสงฆ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สงฆ์นำพระธาตุตลอดวัน แต่มาถึงบัดนี้ประเพณีนี้กำลังจะเสื่อมและสูญหายไป เนื่องจากทางผู้นำทั้งภายในและภายนอกไม่นำรุ่นหลังให้ปฏิบัติตามจึงได้สูญหายไป

เดือนที่ 6 ประเพณีเดือน 6 เหนือ (เดือนมีนาคม)

ในเดือนนี้ ทางหมู่บ้านน้ำดิบไม่มีกิจกรรมที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ นอกจากกิจกรรมการไปทำบุญในวันโกนและวันพระตามปกติ หรือในบางปีจะมีกิจกรรมเฉลิมฉลองบวรวัตถุในพุทธศาสนา (ปอยหลวง)

ปอยหลวง

ปอยหลวง คำว่า ปอยหลวง เป็นภาษาพม่า งานที่มีคนชุมนุมกัน ถ้ามีคนชุมนุมกันน้อยเราเรียกว่า ปอยน้อย ถ้ามีคนมาชุมนุมกันมากเราเรียกว่า ปอยหลวง ในที่นี้คำว่าปอยหลวง จึงได้แก่ งานมหกรรมนั่นเอง ล้านนาไทยมีประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณว่า เมื่อสร้างเป็นสิ่งสาธารณะประโยชน์ขึ้นเสร็จแล้ว หรือเป็นสิ่งที่ป็นวัตถุถวายพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว จะจัดให้มีการฉลองสิ่งนั้นอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า “ปอยหลวง”

สิ่งที่เราจะต้องจัดปอยหลวง

- อุโบสถ
- วิหาร
- ศาลา
- กำแพง
- กุฏิ (โบราณไม่ปอยหลวง)
- หอธรรม (หอไคร)
- คอนหลังเพิ่มสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์เข้ามาด้วย

การทานสังฆ์ (ทานสังฆ์) ในที่นี้ หมายความว่า ทานที่จะถวายทานแก่พระสงฆ์ การทานสังฆ์ ก็คือการถวายทานสังฆ์นั่นเอง งานปอยหลวง เป็นงานใหญ่เรียกว่าเป็นงานมหกรรมทีเดียว มีประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เข้าใจว่าจะยึดเอาแบบอย่างของนางวิชาหาอุบาสิกา ซึ่งสร้างวัดชื่อ บุษพาราม ถวายพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล ตามตำนานกล่าวว่าวัดนั้นวิจิตรงดงามมาก เมื่อสร้างเสร็จแล้ว นางจัดให้มีการฉลองเป็นที่ครึกครื้นส่วนนางวิชาเกิดปีติพาลูกหลานเพื่อนรอบพระวิหาร เข้าใจว่าเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดงานปอยหลวงขึ้น หลังจากสร้างสิ่งถวายพระสงฆ์มีการฟ้อนรำเป็นการสมโภช แม้ว่าความหมายจะแปรไปในทางสนุกสนานก็ตามที ก็ยังเชื่อว่าเป็นประเพณีที่ดีงามอยู่

เมื่อตกลงกันว่าจะปอยหลวงแล้วทางวัดก็ต้องจัดแจงเตรียมหลายอย่าง เช่น ทำความสะอาดวัด ซ่อมแซมส่วนอื่นของวัด ให้ดีขึ้น ขออนุญาตจากเจ้าคณะพิมพ์ใบฎีกา นิมนต์หัววัดที่เคยทำบุญถึงกันตั้งกรรมการดำเนินงานทุกแผนก เช่นงานต้อนรับ แผนกทำอาหาร แผนกการเงิน เป็นต้น ครั้วทาน ของแต่ละบ้านแห่งศรัทธาวัดนั้นเขาจะสร้างขึ้นตามเจตนาของตนอาจทำเป็นปราสาท เป็นเรือน เป็นรูปนก ช้าง ม้า หงส์ หรือทำเป็นยอดฉัตร มีบันดั่งประดับประดาให้วิจิตรพิสดาร นิยมทำเป็นครั้วทานหลังโตๆ ตั้งไว้กลางห้องโถงไม้ นิยมเอาไว้ได้ทุนบ้านเพราะถือว่าเป็นของทานของสูงใช้เวลากว่าครึ่งเดือนในการทำครั้วทาน